

Projektiranje kolekcije odjeće inspirirane smokingom

Mašanović, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:172565>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE

ZAVRŠNI RAD
PROJEKTIRANJE KOLEKCIJE ODJEĆE INSPIRIRANE SMOKINGOM

DORA MAŠANOVIĆ

Zagreb, rujan 2019

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET
ZAVOD ZA DIZAJN TEKSTILA I ODJEĆE
MODNI DIZAJN

ZAVRŠNI RAD
PROJEKTIRANJE KOLEKCIJE ODJEĆE INSPIRIRANE SMOKINGOM

Doc.dr.sc. IRENA ŠABARIĆ

DORA MAŠANOVIĆ 10195/TMD

Zagreb, rujan 2019

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Tekstilno-tehnološki fakultet

Studij: tekstilni i modni dizajn

Smjer: modni dizajn

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Završni rad

PROJEKTIRANJE KOLEKCIJE ODJEĆE INSPIRIRANE SMOKINGOM

Dora Mašanović

Broj stranica:54

Broj slika: 51

Broj literaturnih izvora: 24

Članovi povjerenstva:

1. doc.dr.sc. Ksenija Doležal, predsjednik
2. doc.dr.sc. Irena Šabarić, član
3. ak.slik.graf. Marin Sovar, član
4. izv.prof.dr.sc. Katarina Nina Simončić, zamjenik člana

Mentor: doc.dr.sc. Irena Šabarić

Neposredni voditelj: Franka Karin, mag.ing.techn.text.

Datum predaje i obrane rada: Rujan 2019

SAŽETAK

Cilj ovog završnog rada je opisati nastanak i razvoj smokinga kroz povijest, te napraviti kolekciju smokinga za žene inspiriranu Yves Saint Laurentovim smokingom prilagođenim ženama koji je dobio naziv "Le smoking", te kako je taj revolucionarni modni dizajner dodjelio veću moć i slobodu ženama unošenjem tog muškog odjevnog predmeta u žensku garderobu. Istražilo se kako se izgled smokinga mijenjao i razvijao kroz razdoblja od 1840-e godine do 2010-te godine, te će se također opisati i njegov izgled i funkciju danas. Objasnit će se razlika između formalnog White tie i manje formalnog Black tie dress code-a, te će se objasniti kako se njihova važnost mijenjala kroz povijest sve do današnjeg dana. U eksperimentalnom dijelu će se opisati kolekcija, te će se za odabrani model izraditi konstrukcija i modeliranje kroja. Izgled i forma smokinga bila su inspiracija za kolekciju ženskih odjevnih predmeta koji su modernizirani.

Ključne riječi: smoking, Yves Saint Laurent, Black Tie, White Tie, kolekcija

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POČETCI NASTANKA SMOKINGA	2
3. RAZVOJ SMOKINGA KROZ POVIJEST	2
3.1. Smoking - rana i srednja Viktorijanska era (1840. - 1880. godine).....	2
3.2. Smoking - kasna Viktorijanska era (1880. - 1900. godine).....	4
3.3 Smoking - era kralja Edwarda VII (1900. - 1910. godine).....	7
3.4 Smoking - jazz doba (1920-e godine).....	8
3.5 Smoking - zlatno doba (1930-e godine).....	9
3.6 Smoking - poslijeratni period (1940. - 1950. godine).....	11
3.7 Smoking - (1950. - 1960. godine).....	12
3.8 Smoking - (1960. – 1970. godine).....	14
3.9 Smoking - (1970-e godine).....	16
3.10 Smoking - (1980. - 1990. godine).....	18
3.11 Smoking - (1990. - 2010. godine).....	19
3.12 Smoking - (2010. godina).....	21
4. BLACK TIE I WHITE TIE RAZLIKA	22
5. YIVES SAINT LAURENT - LE SMOKING	24
6. EKSPERIMENTALNI DIO	26
6.1 O KOLEKCIJI.....	26
6.2. SKICE.....	27
6.3. KONSTRUKCIJA TEMELJNOG KROJA ZA ŽENSKI SMOKING.....	30
6.4. RAZVOJ KROJA IZABRANOG MODELA ŽENSKOG SMOKINGA.....	32
6.5. IZDVAJANJE OSNOVNE TKANINE, PODLISTKA I PODSTAVE.....	36

6.6. IZDVAJANJE KROJNIH DJELOVA SA ŠAVNIM DODACIMA.....	38
7. KOLEKCIJA ŽENSKOG SMOKINGA.....	41
8. ZAKLJUČAK.....	49
9. LITERATURA.....	50
10. IZVORI ZA SLIKE.....	53

1. UVOD

1850-ih godina Amerikanci i Britanci su postali sve aktivniji u rekreacijama na otvorenom što je zahtijevalo promjene u odjeći. Tako se počela proizvoditi udobnija odjeća što je rezultiralo kratkom salonskom jaknom koja se u početku nosila kao jakna za pušenje tzv. smoking. Legitimnost smokinga bila je osigurana 1865. godine kada ju je prihvatio Britanski princ Edward VII., a kada je ta inovacija donešena u Ameriku, nazvana je "tuxedo" po luksuznom klubu kojeg su osnovali ugledni njujorčani zvanom Tuxedo Park. Taj sako je prvi put uveden u modu 1886. godine u New Yorku. Tuxedo je isključivo sjevernoamerički izraz. U zemljama germanskog govornog područja koristi se naziv "smoking" dok se u Engleskoj koristio naziv "dinner jacket". Sako smokinga može biti jednorednog ili dvorednog kopčanja sa šal ovratnikom te reverima sa prekinutom ili silaznom fazonom presvučenima sa svilom. U ovom završnom radu opisivati ćemo kako se smoking oblikom i bojom mijenjao i razvijao kroz razdoblja povijesti sve do danas i njegovu važnost u nastanku formalnog White Tie i manje formalnog Black Tie dress code-a. Kolekcija koja će biti prikazana u ovom završnom radu nastala je na inspiraciju Yves Saint Laurentovog "Le Smoking" odijela. On je bio jedan od najznačajnijih dizajnera za žensku modu. Uzeo je muški odjevni predmet i prilagodio ga ženskom tijelu i tako utjecao u velikom pokretu za slobodu dajući ženama taj muški simbol moći. Iako se u današnje vrijeme pojam žene u smokingu sasvim normalan i dalje se smatra da na formalnim događajima sa White Tie ili Black Tie dress code-om ženama više priliče haljine, što se davno u prošlosti smatralo jedinom opcijom.

2. POČETCI NASTANKA SMOKINGA

Tijekom viktorijanske ere Britanci i Amerikanci su postajali sve aktivniji u rekreaciji na otvorenom kao što su lov, jahanje i hodanje. Naime, takav način zabave je zahtijevao udobniju odjeću, a kao rezultat toga krojači su u 1850-ima proizveli kratku jaknu (prethodnik današnjeg sakoa) kako bi muškarcima omogućili veću mogućnost kretanja. Na kraju se ta kratka salonska jakna (eng. Lounge jacket) počela nositi kao jakna za pušenje (eng. Smoking jacket) koja je bila napravljena od mekog baršuna kako bi mogla apsorbirati miris cigara koje su muškarci pušili nakon večere[1]. Kratko nakon toga napravljena je od crne vune s ukrasima kao i kod fraka. Legitimnost nove jakne za jelo bila je osigurana kada ju je prihvatio princ od Walesa, Edward VII. 1865. godine. Krojači Henry Poole & Co. napravili su princu rani prototip koji se nosio na njegove neformalne večernje zabave na njegovom seoskom imanju u Sandringhamu. Prema prvotnim knjigama tvrtke princ je naručio plavu, svilenu "smoking jacket" i hlače od istog materijala. Princ je tu jaknu nosio do ljeta 1886. godine kada povijest bilježi predstavljanje jakne impresivnom američkom gostu. Jedini poznati podatak o izvozu jakne iz Engleske je esej iz arhiva Tuxedo Parka u kojem se radi o ljetnoj posjeti toj zemlji 1886. godine od strane američkog milijunaškog posrednika za kavu Jamesa Browna Pottera i njegove žene glumice Core. Nakon što se par upoznao s princom od Walesa pozvao ih je na večeru na svoje imanje u Sandringhamu. Kad je J.B Potter pitao princa za savjet što da obuče za takvu prigodu, princ ga je uputio svojim krojačima u Henry Poole & Co. da mu naprave salonsku jaknu. Potter je tu inovaciju donio u Ameriku u Tuxedo Park, privatni luksuzni klub kojeg je osnovala skupina uglednih Njujorčana[2].

3. RAZVOJ SMOKINGA KROZ POVJEST

3.1 Smoking - rana i srednja Viktorijanska era (1840. - 1880. godine)

Kada je kraljica Viktorija 1837.g došla na prijestolje, industrijska revolucija je bila u punom jeku. Prosperitetna srednja klasa koja je u to vrijeme bila pod utjecajem svečanog protestantskog pokreta težila je ozbiljnijem odijevanju kako bi se pomoću odjeće mogao prikazati društveni položaj čovjeka. Novitet koji je započeo u ovoj eri bila je stroža podjela odijevanja na jutarnji i večernji dress code. Frak (eng. Tailcoat) je u to vrijeme pripadao i jutarnjem i večernjem dress code-u sve do 1860.godine kada se počeo nositi samo navečer. Najprihvatljivije su bile različite tamne boje.

Popularnost plave i smeđe verzije fraka je oslabila, dok je crna boja ipak bila najpopularnija. Sve veća privlačnost crne boje za vrijeme viktorijanske ere bila je uzrokovana brojnim razlozima: Protestantski utjecaj tog vremena, pragmatizmom življenja u gradovima industrijske revolucije koji su bili prekriveni čađom i propisanom godinom žalosti nakon smrti kraljičinog supruga 1861. godine. Frakovi su i dalje bili jednorednog i dvorednog kopčanja. Jutarnja verzija bila je dizajnirana tako da se zakopča, dok je večernja verzija napravljena tako da se nosi otkopčana kako bi se vidjeli prsluk i košulja. Prsluk je u početku bio izrađen od materijala kao što su svila, saten, kašmir i baršun, te često ukrašen vezom, a dozvoljene boje su bile crna i bijela. Urez na ovratnicima je zadržao oblik slova V i M sve do nekih 1870-ih godina. Svilena obloga revera se pojavila 1860-e godine, a za razliku od danas nije prekrivala cijeli rever. Baršunasti ovratnik ostao je moderan izbor do kasnog viktorijanskog razdoblja, a frakovi su često imali lažne manžete od baršuna kako bi se uklapale s ovratnikom[3].

Slika 1 Odjeća muškaraca u viktorijanskom razdoblju, 1871.godine

Slika 2. Smoking iz 1868. godine

3.2 Smoking - Kasna Viktorijanska era (1880. – 1900.godine)

Engleska i dalje dominira muškom modom, a dress code je postao još precizniji. U isto vrijeme, razvoj neformalnije dnevne odjeće počeo se uvlačiti u konzervativniju večernju odjeću zbog čega je nastao dvostruki dress code kakvog danas poznajemo. Podjela društvenog dana postala je stroža nego ikad, a večera je označavala završetak jutarnje odjeće i presvlačenje u formalniju večernju odjeću. Od društva se očekivalo da prije večere budu odjeveni u večernju odjeću u slučaju da nakon večere moraju prisustvovati nekakvoj formalnosti.

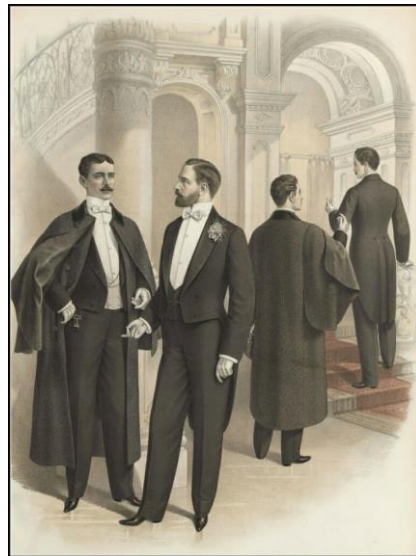
Slika 3. Dnevna odjeća 1899-e godine

Slika 4. Večernje formalno odijelo 1890-e godine

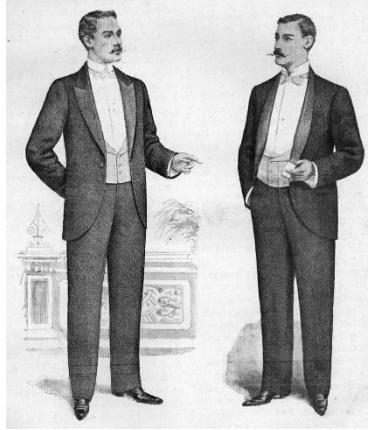
No krajem 19.st. prema američkim modnim vodičima društvo je počelo težiti prema manje formalnom odijevanju kada bi to bilo prikladno. Formalan dress code ostao je obavezan za gospodu koja su prisustvovala formalnostima kao što su vjenčanja, opere, kazališne zabave i svečane večere, dok je za neobavezne društvene pozive i manja druženja bilo prihvatljivo odjenuti odjeću za dnevno nošenje. Engleski plemići su također tražili alternativu večernjem dress code-u, no s obzirom na to da se oni nisu planirali pojaviti u dnevnoj odjeći, umjesto toga modificirali su večernju odjeću čineći je udobnijom. Tijekom viktorijanske ere Amerikanci i Britanci su postali sve aktivniji u rekreaciji na otvorenom što je zahtijevalo udobniju odjeću. Kao rezultat toga u 1850-ima su engleski krojači proizveli kratku jaknu (eng. Lounge jacket) kako bi se muškarci mogli lakše kretati. Na kraju se ta jakna razvila u smoking (eng. Smoking jacket) koji je bila napravljen od mekog baršuna kako bi apsorbirao miris cigara koje su se pušile nakon večere. Nedugo nakon toga napravljen je od crne vune s ukrasima kao kod fraka kako bi izgledao dovoljno dostojanstveno da se nosi i tijekom večere. Legitimnost smokinga bila je osigurana kada ju je princ Edward II prihvatio 1865. godine. Bez obzira na to kako i kada je princ otkrio tu večernju jaknu znamo da ju je nosio do ljeta 1886. godine kada je prvi puta ta jakna izvezena u Ameriku prema esejima u arhivu Tuxedo Parka. Tuxedo Park je privatni luksuzni klub kojeg je osnovala skupina uglednih Njujorčana, po čemu je ta kratka jakna i dobila američko ime Tuxedo. Ta nova večernja jakna je prihvaćena među višim modernim klasama a krajem 1880-ih počela se pojavljivati u katalogima muške odjeće[4]. Kako je srednja klasa razvila ležeran osjećaj za modu zahvaljujući masovnoj proizvodnji odjeće i zanimanju za aktivnosti na otvorenom počeli su zanemarivati pravila o formalnosti. Tada je nastala nova podjela na dvije različite kategorije za večernju odjeću. Formalna večernja odjeća bila je definirana crnim frakom i hlačama, bijelim ili crnim prslukom, bijelom kravatom, bijelim rukavicama i crnim lakiranim cipelama. Neformalna večernja odjeća razlikovala se od formalne nošenjem tuxedo-a ili salonske jakne (eng. Dinner jacket). Nova večernja jakna jako je brzo prihvaćena među višim klasama, a krajem 1880-ih pojavljivala se i u časopisima za mušku odjeću s obje strane Atlantika. Kako je rasla popularnost tog odjevnog predmeta pojavila su se i pravila kako i kada se treba nositi. U početku nije pripadala mješovitom društvu gdje su žene bile odjevene u punu večernju odjeću, već je bila prikladna za nošenje samo u muškom društvu u neformalnim situacijama. No, kako je srednja klasa razvila poseban, ležerni osjećaj za modu zahvaljujući masovnoj proizvodnji odjeće i sve većem sudjelovanju u sportskim aktivnostima, krojačke konvencije su se promijenile. Bilo da nisu bili svjesni formalnih pravila odijevanja ili jednostavno nisu marili, kasna viktorijanska buržoazija ih je razbijala sve dok njihovi prijestupi nisu postali norma. Odjeća prikladna za određene prilike postaje manje uobičajena kako je salonsko odijelo (eng. Lounge suit) zamijenilo dnevnu odjeću, a nova večernja jakna je uzurpirala frak.

Nošenje večernje jakne (sako) bilo je usredotočeno na prepoznavanje dvije različite kategorije za večernje odijevanje. Formalna večernja odjeća bila je definirana crnim frakom i hlačama, crnim i bijelim prslukom, bijelom kravatom, bijelom košuljom, bijelim rukavicama i crnim cipelama od lakirane kože. I u Velikoj Britaniji i Americi to je postao jedini prihvatljivi večernji komplet za formalna događanja. Neformalna večernja odjeća od formalne se razlikovala nošenjem smokinga ili večernje jakne, te je bilo dozvoljeno nošenje samo crnog prsluka. Tada je uspostavljena srž modernog White tie i Black tie dress code-a, no samo u priručnicima. Naravno trebalo je neko vrijeme da teorija sustigne praksu.

Slika 5. Puna formalna večernja odjeća u kasnom Viktorijanskom razdoblju

Šal ovratnik pojavio se na jakni 1880. godine i zasjenio je konvencionalni stil revera do 1886. godine. Rubovi ovratnika bili su od crnog satena ili svilene vrpce. Tradicionalni reveri ponovo su se počeli popularizirati u nadolazećem desetljeću. Što se tiče prsluka, duboki prednji izrez u obliku slova V ostao je popularan na početku, no sredinom 1880-ih zamijenjen je oblikom slova U. U početku se preferiralo jednoredno kopčanje ali od 1890. godine dvoredno kopčanje počinje se više koristiti. Priručnik Engleskih kostima u 19. st bilježi da su neki obožavatelji pojasnice koja je bila ušivena na odjevni predmet (eng. Cummerbund) njome zamijenili prsluk. Cummerbund je bio crne ili tamno crvene boje, napravljene od svile. Međutim do 1895.godine ispao je iz mode barem u civilnoj odjeći. Hlače su uglavnom bile izrađene od istog materijala kao i sako. Do 1890. godine crne leptir mašne su se smatrale pretjeranima za formalna događanja, a prihvatljive su bile samo bijele leptir mašne od finog batista ili lana[5].

Slika 6. Smoking iz 1898. godine

3.3 Smoking - Era kralja Edwarda VII (1900. – 1910.godine)

Usprkos promjenama u ovome razdoblju, kodeks oblačenja zadržao je svoju viktorijansku strogost zahvaljujući kraljevom ukusu za finu modu i ekstravagantne zabave koje je aristokracija željno usvojila. U početku Edwardove vladavine, kodeks večernje odjeće ostao je isti kao za vrijeme vladavine njegove majke, kraljice Viktorije. Frak je u formalnim događanjima ostao neophodan dok je smoking uglavnom bio ograničen na muške kuće, klubove i zabave. Kako je novo stoljeće napredovalo, prema Američkim priručnicima za modu tog vremena, iznimke za nošenje večernje jakne su se povećale. Do pojave "Velikog rata" javnost je konačno prihvatila dva karakteristična kodeksa večernjeg odijevanja koji ostaju na snazi do danas. Dok se ovi trendovi temelje na Američkim izvorima, činjenica da su Sjedinjene Države tako blisko oponašale engleske trendove sve do Drugog svjetskog rata čini ih vjerojatno jednakima u obje zemlje. Nošenje šal ovratnika postajalo je sve rjeđe, te je skroz nestalo za vrijeme Prvog svjetskog rata. U isto vrijeme prednji dio fraka se počeo sve više zaobljavati prema repovima umjesto da se reže paralelno sa strukom. Do kraja Prvog svjetskog rata crni prsluci koristili su se isključivo u neformalnoj večernjoj odjeći. Izrez prsluka je i dalje zadržao oblik slova U, te je dvoredno kopčanje postalo popularno kao i jednoredno. Ipak do 1913. godine pojavio se novi trend. Materijal košulje, ovratnika i manžeta odgovarao je materijalu prsluka i leptir mašne. Svileni šešir i dalje se nosio na formalnim događanjima dok se operni šešir nosio u kazalištima i na operama. Najpopularniji stil večernje jakne i dalje je bilo s jednorednim kopčanjem, šal ovratnikom ili prekinutom fazonom u crnoj boji. Neki su također favorizirali sive i tamno plave jakne dvorednog kopčanja. Izbor crne ili bijele leptir mašne ostao je proizvoljan iako će crni prsluk i crna leptir mašna postati norma za smoking do kraja prvog desetljeća uspostavljajući osnove današnjeg Black tie dress code-a. Sustav klasa koji je definirao Edwardijansku englesku završio je dolaskom Prvog svjetskog rata. Teška odjeća koja je ranije činila službenu večernju i dnevnu odjeću sada je bila neprivlačna muškarcima svih klasa

koji su navikli na udobniju odjeću inspiriranu vojničkim uniformama koja se masovno proizvodila. Kao posljedica tih promjena dani slave fraka priveli su se kraju[6].

3.4 Smoking - Jazz doba (1920-e godine)

Novi svjetski poredak koji je proizašao iz Prvog svjetskog rata bio je mladenački, utjelovljen zbog inovacije popularne Američke jazz glazbe. Dotadašnja kruta formalnost večernje odjeće postala je žrtvom rata. Smoking koji je prvotno smatran previše vulgarnim za formalnosti na kojima su sudjelovale žene sada je preuzeo ulogu standardnog večernjeg odjela. Ta večernja jakna je postala većeg značaja od fraka, a nosio se svugdje, dok je frak bio potreban samo na balovima, formalnim večerama i operama. Zapravo, nošenje fraka bilo gdje drugdje nego što je propisano smatralo se pogrešnim. Unatoč preokretu u popularnosti fraka i smokinga, klasifikacija fraka kao formalnog i smokinga kao neformalnog ostala je nepromijenjena. Protokol o večernjoj odjeći uzeo je izrazito neformalan pomak kako je desetljeće napredovalo zahvaljujući elegantnom mladom princu od Walesa. Novi princ od Walesa također je preferirao udobnost nad zagušljivom tradicijom, a početkom dvadesetih godina 20. stoljeća besprijekorni modni osjećaj ovog princa utjecao je na mušku odjeću u nadolazećim godinama. Brojne druge promjene u večernjem odijevanju uslijedile su nakon što su princ i drugi britanski trendseteri krenuli u poboljšanje udobnosti formalnog odijevanja. Jedna od prvih prinčevih inovacija u večernjoj odjeći bila je alternativa za standardnu crnu boju, a to je bila ponoćno plava boja. Popularnost te boje rasla je tijekom 20-ih godina navodeći njegovu masovnu privlačnost u sljedećem desetljeću.

Tijekom 1920-ih godina bijeli prsluk se smatrao najformalnijom bojom. Crni modeli prsluka prestali su biti alternativa za večernji dress code, dok su bijeli prsluci postajali sve popularniji sa smokingom pogotovo u prigodama u kojima su se prije nosili frakovi. Manje modne promjene koje su se primjenjivale na formalnu i neformalnu večernju odjeću uključivale su šire leptir mašne, izgled obruba gumba je odgovarao reverima, te su se počele favorizirati cipele sa vezicama od onih s gumbima ili salonki. Što se tiče fraka prednji dio se još skratio kako bi hlače koje su bile višeg struka bolje pristajale. Kretanje prema neformalnim varijacijama u 20-im godinama prošlog stoljeća omogućilo je povećanje udobnosti, raznolikosti i stila u nadolazećem desetljeću, a smoking je stekao popularnost u širem krugu društva nego ikad prije[7].

Slika 7. Black Tie i White Tie s večernjim kaputima, 1920. godina

3.5 Smoking- Zlatno doba (1930-e godine)

Značajno je da je najveće poglavlje u povijesti večernje odjeće obilježeno Velikom depresijom. Dotadašnji glamurozni životni stil kojeg je Hollywood iskoristio za povećanje američke želje za jeftinim "bjekstvom od stvarnosti", u tom procesu je uzdigao frak i smoking do ikoničnog statusa. Elegantan stil postao je pristupačniji prosječnom čovjeku zahvaljujući povećanoj dostupnosti smokinga kojeg su prvo masovno plasirali krojači iz Philadelphie. Tako se 1930.godine smoking koji je do tada bio ograničen samo na elitu proširio i na mase. Poslovni ljudi, teenageri, poljoprivrednici, uredski radnici itd. - svi su nosili smoking[8]. Prinčeva preferencija ponoćno plave boje za večernju odjeću u Ameriku je uvezena preko Hollywoodskih filmskih zvijezda. U početku je bila limitirana na najmanje formalne varijacije večernje odjeće, no popularnost te boje se ubrzo proširila, te su je od 1934.godine muški časopisi počeli promovirati za sve tipove večernje odjeće. Krajem 30-ih godina ova alternativna boja postala je glavni izbor za odjela i jakne za večeru.

Slika 8. Ponoćno plava boja smokinga u 1930-im godinama

Također se ističe povratak šal ovratnika kao alternativa prekinutoj fazoni. Bijela večernja jakna pojavila se u resortima kao što su Palm Beach i Cannes. Originalno su se nosile s bijelim ili crnim hlačama od tropske vune. Njena popularnost u tropskim krajevima rasla je sporo ali sigurno, a od 1936. godine postala je jednako značajna kao tradicionalna crna jakna. Prihvatanje bijelih jakni otvorilo je put drugim bojama u ljetnoj večernjoj odjeći, te su ubrzo nijanse kao tamno ljubičasta, tamno zelena, bordo i svijetlo plava postale nošene na otvorenim dvorištima Palm Beach-a. Do studenog 1936. godine večernja jakna tj. smoking bio je primjeren u tropskim krajevima, za večernje zabave kod kuće, kazališne zabave i klubove. Povratak na Edwardiansku strukturu degradirala je status smokinga u teoriji no prema časopisima *Apparel Arts* i *Esquire*, smoking je promaknut u novi rang poluformalnog. Ta kompromisna kategorizacija bila je prikladna s obzirom na to da se takozvani "neformalni" smoking pojavljivao na relativno formalnim događanjima do kraja Prvog svjetskog rata. Opće je prihvaćeno da su nove inovacije u večernjem odijevanju stvorile novu podhijerarhiju. Na vrhu smoking ljestvice bile su vrlo formalne jakne crne ili ponoćno plave boje jednorednog kopčanja. Na dnu ljestvice bile su boje za topla vremena prikladne samo za

nošenje preko ljeta i u tropskim krajevima, a negdje između njih bila je jakna dvorednog kopčanja. Iako su u Britaniji priznali sličnu hijerarhiju i dalje su nastavili večernju odjeću definirati kao formalnu ili ne formalnu. Zaključak za 1930. godine je taj da je smoking doživio svoj vrhunac i u popularnosti i u stilu[9].

3.6 Smoking - poslijeratni period (1940. – 1950. godine)

Američka deklaracija o ratu je u prosincu 1941. godine označila kraj vrhunca večernje odjeće u toj zemlji. S obzirom na to da se nacija fokusirala na donošenje pobjede u sukobu u inozemstvu, formalna moda je bila ograničena propisima Ratnog proizvodnog odbora koji su zabranjivali tekstilnu odjeću kao što su jakne dvorednog kopčanja i formalne košulje zbog nedostatka materijala. Za razliku od posljedica Prvog svj. rata kada je puna formalna odjeća uspjela vratiti svoju popularnost, nakon Drugog svj. rata se nikada nije uspjela oporaviti. Novi moderni trend nošenja fraka je bio samo u najformalnijim funkcijama ili na ceremonijalnim događanjima. Organizatori takvih formalnih događanja su čak bili prisiljeni modificirati dress code tako da bude dopušteno nošenje i Black tie-a kako bi i mlađe populacije muškaraca mogle prisustvovati. Poslijeratni razvoj odjeće bio je relativno malen, a neke od promjena su bile te da je bilo dozvoljeno koristiti satensku traku na hlačama i dobro polirane cipele od teleće kože kao alternativa tradicionalnoj lakiranoj koži. Nakon završetka rata kada je prestalo racioniranje tkanine odjela s dvostrukim kopčanjem i širokim reverima postali su samo opcija za večernju odjeću, pogotovo nakon što je časopis Esquire 1948. godine pokrenuo "Bold look". Ovaj unikatni američki stil muške večernje odjeće manifestirao se u velikim uzorcima i odvažnim bojama. Pored formalnih krutih košulja s čvrstim ovratnicima poslijeratni muškarci također su mogli nositi i mekane košulje od svile ili od finog štofa s običnom ili plisiranom prednjom stranom. U kasnim 1940-im godinama osim novih opcija za košulje, polu formalna odjeća je ostala uglavnom ista kao i prije rata. Neke značajnije promjene su se dogodile u 1950-im godinama kada je Esquire predstavio dva nova koncepta muške mode. Jedan izgled se zvao "Mr. T", a to je bila konzervativna silueta s ukrasnim ravnim linijama. Drugi izgled zvao se "American Informal" koji je istaknuo najveći trend do tada u muškoj modi tj. Američku neformalnost koja je ušla u formalnu odjeću. Formalna odjeća postala je sve lakša tijekom tog desetljeća. Utjecaj na večernju odjeću bio je vidljiv u izgledu i udobnosti. Smoking 50-ih godina bio je opušteniji, jednorednog kopčanja s užim šal ovratnikom. Nosio se cummerbund, a rubovi leptir mašne su se suzili.

Slika 9. Ljubičasti smoking sa odgovarajućim cummerbund-om iz 1950-ih godina

Zahvaljujući opuštenijim standardima za formalnosti odjeća za topla vremena je postajala sve popularnija. Također od boja počele su se nositi i crvene i plave jakne u ljetnim vremenima. Ta značajna odstupanja od tradicije pokazala su se kao preteča budućih modnih trendova[10].

3.7 Smoking (1950. – 1960.godine)

Jako popularan roman iz 1955. godine "Čovjek u sivom odjelu" koristio je tipičnu odjeću američkog muškarca koja predstavlja konformizam ranih 50-ih godina. U to vrijeme utjecaj rock'n'roll-a potaknuo je mlade ljude da trže odjeću koja bolje prikazuje moderni svijet u kojem su živjeli. Putovanje zrakoplovom i let u svemir pružili su savršenu inspiraciju za aerodinamičan stil i sintetičke materijale koji su postali popularni u muškoj odjeći. Novi izgled odjela u Americi i Britaniji zvao se "Continental look" tj. kontinentalni izgled koji se prvo pojavio u Italiji krajem 50-ih godina. Ovaj novi stil sadržavao je jakne koje su bile kraće i prikladnije od tradicionalnih krojeva i hlača koje su bile uže i bez manžeta. Taj stil je postao temelj engleske mode ranih 60-ih godina, a u kombinaciji s istovremenim povratkom elegancije u muškom odijevanju rezultiralo je transformacijom smokinga. Smoking u kontinentalnom stilu bio je u pravilu jednorednog kopčanja i imao je uske revere. Oblaganje revera postalo je razrađeno tijekom godina, počevši od jednostavne svile u kasnim 50-im godinama i napredovanja do vezenih, brokadskih i žakardnih

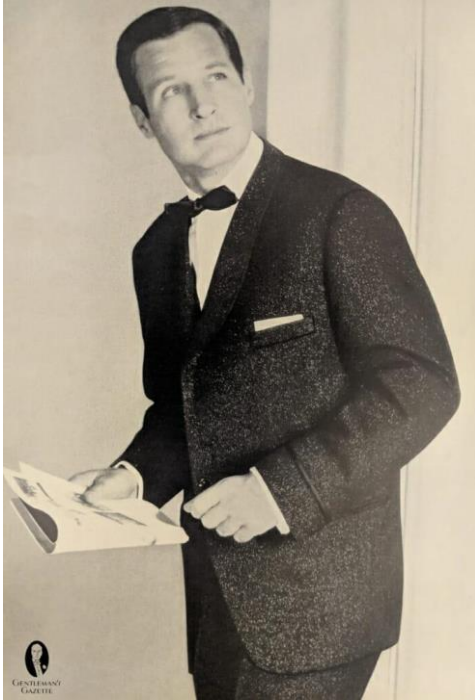
motiva na satenskoj bazi. Isti ukrasi primijenjeni su i na manžetama na rukavima, džepnim rubovima i hlačama. Najprikladniji izbor tkanine odjela za takvu kontinentalnu eleganciju bio je svileni crni moher. Ispod jakne nosio se prsluk koji je bio dekoriran s ukrasima kao i na jaketi, a manje formalna alternativa za prsluk bio je cummerbund. Prateći razvijanje ukrasa po jaknama i prslucima, i košulja se počela mijenjati. Na košuljama su se počeli pojavljivati plisirani nabori i izvezena čipka preko prednje strane košulje.

Slika 10. Moda košulja iz 1960-ih godina

U ranim 50-ima trgovci formalnih odjela počeli su nuditi plave i kestenjaste kapute za toplo vrijeme ali to su bile relativno konzervativne nijanse i rijetko viđene. U malo opuštenijoj političkoj klimi sredinom 1950-ih takav trend je započeo, pokrenut Esquire-om iz 1954. godine. Te godine u Esquire-u prikazane su boje jakna sa zanimljivim imenima kao što su "slomljena jagoda" i "francuska vanilija". U ranim 1960-im godinama počele su se pojavljivati večernje jakne u jarkim bojama i s upečatljivim uzorcima koje su zamijenile klasični ljetni kaput. Koliko god bili trendi, nekonvencionalne jakne i košulje tog razdoblja bile su iznimka, a ne pravilo. Standardan Black Tie ostao je i dalje relativno konzervativan. U Americi, a tako i u Europi crni lagani smoking bio je poželjan za sve formalne večere, pa čak i ljeti dok su jakne u bojama i s uzorcima bile prikladne za krstarenja i sugeriralo se da bi ih najbolje bilo prepustiti mladima. Vrlo nekonvencionalni sakoi ovog perioda bili su reprezentativni za mnogo veći preokret koji se dogodio šezdesetih godina.

Američki koncept "formalnog" postajao je sve subjektivniji u godinama koje dolaze kao što se prva poslijeratna generacija pobunila protiv konzervativnih vrijednosti njihovih roditelja[11].

Slika 11. Šljokičasti smoking iz 1960-ih godina

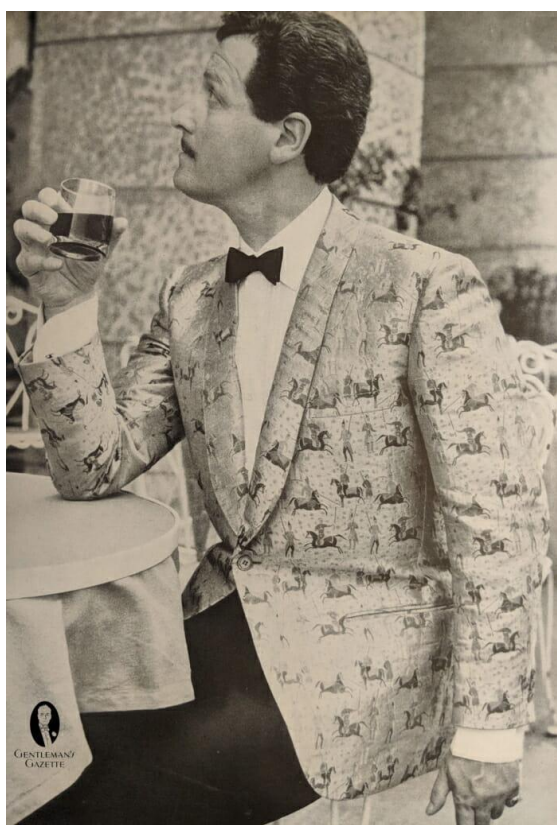

Slika 12. Smoking na pruge iz 1960-ih godina

3.8 Smoking (1960. – 1970. godine)

Izložba tekstila u muzeju "Victoria and Albert" u Londonu objašnjava da je proteklih 150 godina muška odjeća bila izrađena po mjeri u jednostavnim, tamnim stilovima koje je diktirala zrela elita. Sada su iznenada mladi ljudi izazvali "stroga pravila muške etikete" koja su prevladavala još od viktorijanskih vremena. Ti mladi modernisti preferirali su odjeću koja je bila masovno proizvedena, obojena i uska. Proizvođači smokinga su se manje fokusirali na formalnost, a više na elegantnost i luksuznost. Tako je tradicionalna formalna odjeća bila napadnuta potresnim ali elegantnijim nego ikada do sada materijalima, bojama i uzorcima. 1965. godine proizvođač smokinga "After Six" izvještio je da je njihova prodaja obojenih smokinga došla do toga da više nisu mogli pratiti potražnju. Neo-Edwardijanska večernja jakna bila je dvostrukog kopčanja sa širokim reverima, kvadratastim ramenima, potisnutim strukom i dubokim središnjim otvorom. Bila je zatvorena s dva paralelna reda s po tri gumba. Materijali od baršuna i brokata koji su se koristili za ove jakne nisu bili načinjeni samo u crnoj nego i u kraljevsko plavoj, rubin crvenoj i smaragdno zelenoj boji.

Kontrastne crne obloge ukrašavale su revere kao i preklopne džepove koji su nedavno emigrirali iz manje formalnih ljetnih jakni. Hlače su bile izrađene ili od odgovarajućih nijansi ili od različitih materijala kao što su bijela vuna, crvena svila ili plavi baršun. Ispod ukrašenih jakni, formalne košulje postale su jednako raskošne. Vezena čipkasta prednjica košulje koja se pojavila u kasnim 50-im godinama razvila se u kolone malih nabora u ranim 60-ima, a zatim se sredinom tog desetljeća razvila u predimenzionirane nabore. Osim toga tradicionalna bijela boja košulje počela je ustupati mjesto kaleidoskopu obojenih alternativa koje se protežu od svijetlo ružičaste do tamno plave.

Slika 13. Svileni smoking iz 1960-ih godina

Slika 14. Smeđi smoking iz 1960-ih godina

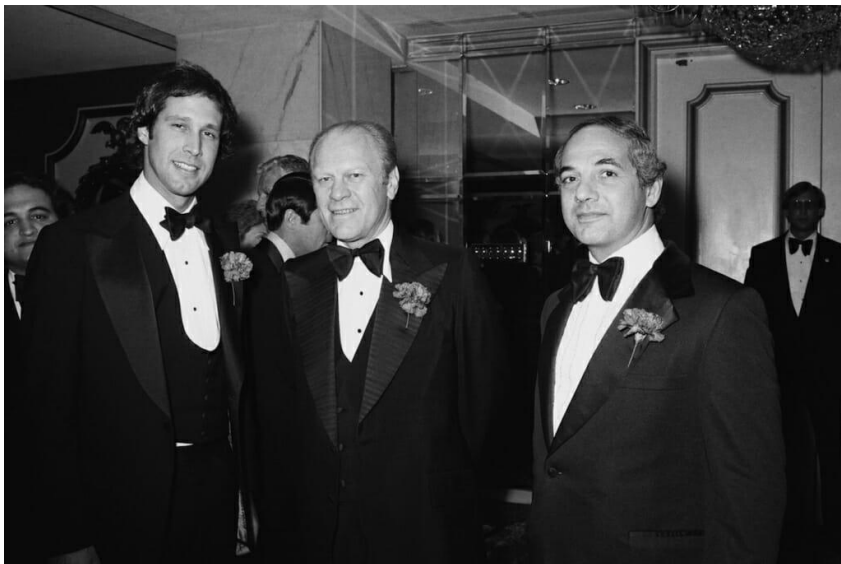
Zanemarivanje odavno priznatih načela Black Tie-a nastavilo se i u 70-im godinama. Modni časopisi za muško odijevanje su tijekom tog desetljeća uključivali jakne od smeđeg madrasa i srebrnog i bijelog kašmira. Hlače su se pojavile s crvenim i crnim kockicama, plavim i purpurnocrvenim kašmir uzorkom i mnogim drugim dizajnima i uzorcima. Druge manifestacije tog perioda bila su večernja odjela od smeđe pletene vune, crnog samta, pa čak i plavog traperera. Samo je Black Tie ostao isti, a White Tie je bio praktički nevidljiv na stranicama časopisa za mušku

odjeću tijekom tog razdoblja kontrakulture. Na stranicama muških modnih časopisa također je nedostajalo ikonično formalno odijelo 70-ih godina, a to je smoking u pastelnim bojama. To je bilo djelom zbog toga što su urednici časopisa svoj fokus preusmjerili s masovno proizvedenih proizvoda koje su nudili krojači tradicionalnih formalnih odjela na ekskluzivniju večernju odjeću koji su proizvodili novi dizajneri muške večernje odjeće kao što su Ralph Lauren i Pierre Cardin. U mislima većine Amerikanca prethodni "polu-formalni" status Black Tie-a više nije bio adekvatan jer se tradicija White Tie-a povlačila u povijest, a smoking je dobio mjesto kao najformalniji tip odjeće. Prije rata Black Tie je imao dvostruki dress code s najtradicionalnijom formalnom odjećom koja je bila prikladna u bilo koje doba godine ili kraća, najmanje formalna odjeća koja je bila prikladna samo u vrućim ljetnim danima u tropskim krajevima. Sada su neformalne varijacije smokinga postale sve popularnije tijekom cijele godine što je rezultiralo time da se prikladnost odjeće gledala u kontekstu jedinstvene formalnosti svake prigode. Druga posljedica varijacija tog razdoblja bila je ta da smoking i Black Tie više nisu sinonimi[12].

3.9 Smoking (1970-e godine)

Kako su ljudi počeli sazrijevati od jučerašnjih hipija u Yuppie, Amerika se počela postupno vraćati konzervativizmu. S jedne strane mladi boomeri nastavili su iznajmljivati kičaste smokinge ovjekovječene 1970-ih godina na portretima naturalnih večera i vjenčanja[13]. S druge strane vrhunski ukus novih yuppieja nadahnuli su povratak klasičnog Black Tie stila koji nije viđen još od 1940-ih godina. Tradicionalisti su odbacili bilo kakve daljnje promjene u Black Tie-u dok su modernisti proglasili povijesni presedan samo nebitnim. Ipak, do 1974. godine ponovo je rođen apetit za elegancijom i luksuzom. Te godine je After Six u oglasu objavio s ponosom da su Amerikanci ponovo počeli otkrivati čari balova, gala, opera i gozbi. Uklopljena s ovom društvenom tranzicijom bila je migracija dizajnera ženske mode u mušku modu. Praktički preko noći GQ je svoj fokus preusmjerio sa smokinga proizvedenih za masovno tržište koji nisu koštali preko 175\$ na elegantna večernja odjela koja su dizajnirali najčešće Pierre Cardin i YSL, a koštala su i do 900\$. Kao posljedica tih promjena, klasične boje; bijela i crna zamijenile su neformalne varijacije smokinga kao što su obojane jakne i pastelne košulje. Neo-edwardijanski baršunasti oblozi, satenski rubovi i nabori pojavili su se na smokingu nakon kratkog vremena. Ne zadovoljavajući se samo odbacivanjem inovacija 60-ih godina, dizajneri tog razdoblja pozabavili su se obnovom detalja u Black Tie-u koje nisu vidjeli od zlatnog doba smokinga. U izdanju Esquire 1974. godine predstavljeno je dizajnersko formalno odijelo "nepogrešive elegancije" napravljen od vuna-

gabarden materijala s dugo odsutnim pripadajućim prslukom. U kombinaciji s povratkom uobičajenom stylingu tj. ležernijim krojevima, užim reverima i ravnijim hlačama – neke smokinge u kasnim 70-ima bilo je skoro nemoguće razlikovati od onih iz 1930-ih godina. Bilo je ipak i nekih novih promjena na starim klasicima. Brojne jakne s jednorednim kopčanjem imale su 2 ili 3 gumba, a suvremeni prsluci oblikovani su s visokim izrezom. Što se tiče košulje, moderna verzija imala je mekani, pričvršćeni ovratnik umjesto odvojivog krutog ovratnika, a prethodno rijetka nabrana prednjica košulje postala je standard. Nema sumnje da je ovaj novi stil bio ugodniji od originala, ali u mislima tradicionalista bio je manje formalan. Prije svega, klasična crna je ostala preferirani izbor, pogotovo zimi dok boje i uzorci nisu bili dovoljno elegantni. Suprotno tome, ljetne neformalne Black Tie večeri dozvoljavale su obojene jakne. U 1973. godini autori Esquire enciklopedije za mušku modu 20. st su izjavili: "Svečana večernja odjeća prestala je biti statusni simbol. To je jednostavno odjeća koju muškarac voli obući kada želi izgledati i osjećati se najzgodnijim". Njihova objava se pokazala malo preuranjenom, a daleko preciznije opažanje predstavljeno je pet godina kasnije u Dressing Right-u ; " Formalna odjeća razlikuje se ovisno o zemljopisnim regijama – i budimo iskreni – društvenim slojevima". Iako je istina da je smoking u Americi shvaćen kao jeftina odjeća za iznajmiti, elita zemlje nastavila je ulagati u vrhunsku kvalitetu čime se sačuvalo ekskluzivni status smokinga. Do kraja desetljeća Black Tie je preživio svoje najmračnije godine i bio je spreman za novo poglavlje u svojoj neprekidnoj povijesti[14].

Slika 15. Chevy Chase, Gerald Ford i Ron Nessen 1976. godine

Slika 16. Robert Redford kao Johnny Hooker u filmu "The Sting" 1973. godine

3.10 Smoking (1980. – 1990.godine)

Konzervativni val koji se počeo približavati krajem 70-ih, američku obalu pogodio je punom snagom 1980-ih godina. Brak i formalna vjenčanja ponovo su bili u modi, knjige modnih pravila postale su najprodavanije, a mnogi su ponovo otkrivali viktorijanske tradicije. Klasični smoking kakvog poznajemo iz doba renesanse u kasnim 70-im godinama prerastao je u fenomen zahvaljujući Ronaldu Reaganu koji je 1980-e izabran za predsjednika. On je popularizirao ne samo konzervativnu politiku već i konzervativnu modu. Smokinzi su opet bili u crnoj boji i to ne samo u magazinima za mušku odjeću već i u praksi. Zanimljivo je da je do 1985.godine prodaja i iznajmljivanje formalne odjeće porasla na 600 milijuna dolara, što je 50% više u odnosu na 5 godina ranije. Trendi alternativa za mladiće bila je Spencer jakna. Ova jakna bila je popularna za svakodnevno nošenje tijekom cijelog desetljeća, a sredinom 80-ih godina prešla je u formalnu odjeću. Bila je izrađena od crne vune sa satenskim špic reverom ili šal ovratnikom i s dugmadima s prednje strane. Jakna se nosila s hlačama istog ili različitog materijala i cummerbund-om. Formalne varijacije ranih 1980-ih godina znatno su se razlikovale od prethodnih 25 godina po tome što su se fokusirale na prilagođavanje tradicionalne večernje odjeće, a ne na mijenjanje ili čak

njihovo odbacivanje. To je pokazalo stalni utjecaj klasične renesanse koja je započela u kasnim 70-im godinama. No povratak večernje odjeće klasičnom stilu nije nužno značio povratak klasičnoj etiketi. Za ljude koji su odrasli bez formalnog obrazovanja, industrija formalne odjeće promovirala je nekonvencionalnu odjeću za vjenčanja i maturalne zabave poput bijelih frakova, smokinga u pastelnim bojama i mnogo odgovarajućih leptir mašni i pojaseva. Prijašnje dopuštanje nekonvencionalnih boja na ljetnim ceremonijama sada je zamijenjeno savjetom da se pridržavaju tradicionalne bijele večernje jakne iako su se jakne u bojama i s uzorcima nastavile nositi na manja formalna događanja tokom vrućih ljetnih dana[15].

Slika 17. Smoking iz 1980-e godine

3.11 Smoking (1990. – 2010.godine)

Kako su 90-e godine napredovale javio se trend poslovno ležernog odijevanja (eng. Business casual) koji se počeo pojavljivati u formalnom odijevanju. Kao i svake nove generacije mladi ljudi pokušavali su ostaviti trag u formalnom odijevanju. Prvo su eksperimentirali s boemskim šikom, a sportske majice s kapuljačom i široke opuštenije hlače postali su nova visoka moda. Prema Academy Awards web stranici pojam kreativni Black Tie ušao je u modu krajem 80-ih godina. Pod

utjecajem popularnih emisija o ceremonijama s Crvenog tepiha, američka mladež se odlučila za neortodoksne stilove. „Zaustavite se ispred bilo koje srednjoškolske maturalne večeri ako želite vidjeti pretjerane boje" rekao je GQ u prosincu 2002. godine. Jedan kolumnista je 1995.godine napisao da „ degradacija svečanog odijevanja ide do najvećih okvira prihoda u zemlji, dok se zbunjeni bogataši očajnički trude da ne budu zamijenjeni za konobare. Suosjećam, ali majice kratkih rukava i jeans hlače ispod večernjih odjela, kožne leptir mašne i ono što pretpostavljam da je odavanje počasti TV kauboju Bret Mavericku nisu odgovor." Takve osjećaje dijelili su mnogi modni kritičari tog vremena, pa čak i modni časopisi za mušku modu. Modni autoriteti ponudili su opušteni izgled kojeg su oživjele ilustracije iz GQ-a poput "Nova neformalnost Black Tie-a" (1995) i "Odjeća koja je prije bila formalna" (1997). Ove ilustracije mnogo su podsjećale na one iz 60-ih godina. No ovog puta trendovi su poštivali tradicionalne okvire dvodijelnog odjela i crno-bijele palete. Raznolikost se sastojala od uključivanja elegantnih zamjena iz muške postojeće garderobe, poput košulja s otvorenim ovratnikom crne ili bijele boje i crnih dolčevita od kašmira. Za manje ležerne događaje preporučljivo je bilo da se nosi baršunasti smoking pa čak i jeans hlače što je bila sve popularnija alternativa kreativnom stilu, unatoč početnom otporu. Najveća elegancija smokinga bila je utjelovljena hit filmom "Casino Royale" iz 2006. godine s James Bondom, a to je bio tradicionalni smoking sa prekinutom fazonom, leptir mašnom, košuljom sa skrivenim gumbima i otkrivenom linijom struka. Među muškarcima koji su dijelili novi Bondov ukus za vrhunska večernja odjela, klasični je utjecaj ostao snažan. 2006. godine Oxford, Hugo Boss i Canali izvjestili su da su odjela jednorednog kopčanja s jednim gumbom i prekinutom fazonom bili najprodavaniji što je odraz povratka klasičnom stilu u muškim odijelima. Među ostalom muškom populacijom, trend je bio više svakodnevan. No bez obzira dali su bili klasični ili suvremeni, smokinzi su bili prihvatljivi samo u crnoj ili ponoćno plavoj boji. Oni su također dijelili minimalistički izgled koji je bio moderan u odjelima tog vremena, a očitovao se u užim krojevima, jaknama jednorednog kopčanja i hlača s ravnim prednjim djelom. Cummerbund-u od satena također je porasla popularnost među muškarcima koji su voljeli nekonvencionalne prekrivače struka. Što se tiče prsluka on je postao popularniji od cummerbund-a a najčešće se nosio prsluk sa kašmir uzorkom, no na kraju 2000. g modni autoriteti s obje strane Atlantika proglasili su prsluke i pojasnice neobaveznima, no suprotno tome tradicionalisti su se borili da struk ostane pokriven bilo kojim od ta dva odjevna predmeta. Muškarci su se na tradicionalni Black Tie event počeli pojavljivati u običnim crnim odjelima. U glavi kanadskog kolumnista Russella Smitha ovaj razvoj odijevanja učinio je dress code gotovo suvišnim : „ Konačno je došlo vrijeme da konvencionalni Black Tie umire. Toliko mnogo varijacija večernjih odjela postalo je popularno da se izgubila cijela poanta dress code-a. Ako je Black Tie značio crno odijelo i regularna crna kravata, onda je razlika između

tog i poslovnog odjela u potpunosti izbrisana, te nema više razloga na inzistiranju određene večernje odjeće. Kao rezultat tome, bit će sve manje događaja koji inzistiraju na konvencionalnom odijevanju"[16].

Slika 18. Smoking iz filma "Casino Royal" iz 2006. godine

3.12 Smoking (2010.godina)

Do 2010. godine, internet je pomogao ljubiteljima Black Tie-a da pronađu informacije potrebne za sastavljanje odjela za Black Tie. U isto vrijeme, brendovi koji su izrađivali odjela po mjeri počeli su nuditi širi spektar smokinga uključujući prljavo bijele, ponoćno plave i ne tradicionalne. Tvrtke poput Indochina i Suit supply pomogle su da odjela za Black Tie izrađena po mjeri budu dostupna širem tržištu, a mnoge druge tvrtke su to slijedile. Uhodani brendovi poput Ralph Lauren-a nastavili su izbacivati smokinge inspirirane onima iz 1930-ih godina. Smokinzi 2010-e godine izgledali su više kao klasici nego kao oni iz 1990-ih i 2000-ih godina. Crna boja je bila najpopularnija ali se također nosila i ponoćno plava, pa čak i tamno mornarsko plava. Baršunasti i ne tradicionalni smokinzi doživjeli su bum u popularnosti iako je još uvijek samo mali udio takvih odjela prodan za Black Tie. Stilski gledano, smokinzi dvorednog kopčanja postali su popularniji od onih s

jednorednim kopčanjem, a reveri sa prekinutom fazonom držali su glavno mjesto. Sveukupno, 2010-e su bile dobro desetljeće za Black Tie jer je sve više milenijalaca ulagalo u smokinge, a stilovi su bili mnogo bliži zlatnom dobu smokinga nego u prethodnim desetljećima. Čini se da će bezvremenske kvalitete smokinga osigurati da njegovo povijesno putovanje traje još mnogo godina[17].

Slika 19. Taylor Lautner - Oscar 2010, Red Carpet

4. BLACK TIE I WHITE TIE RAZLIKA

Black Tie i White Tie prvobitno se razlikuju po razini formalnosti. Da bi imali White Tie dress code događaj mora biti vrlo značajan i formalan ili indicirati da su gošće tog događaja s visokim titulama, osobe iz kraljevske obitelji ili poznate ličnosti, dok se Black Tie dress code nosi na manje formalne događaje kao što su dodjele nagrada, vjenčanja slavnih osoba, balovi itd. Druga razlika između ta dva dress coda je u samom izgledu odjeće. Postoji niz pravila kojih se treba pridržavati prilikom odijevanja za White tie. Leptir mašna mora biti bijele boje te bi trebala biti ručno vezana. Jakna mora biti crni frak koji se od jutarnjeg razlikuje oblikom. Nosi se otkopčan i mora imati

revere sa prekinutom fazonom. Hlače moraju biti visokog struka s tankom satenskom trakom s bočne strane hlača. Hlače moraju padati lijepo uz tijelo, te ne smiju biti previše vrećaste zbog samog dojma elegancije. Ispod fraka nosi se večernji prsluk koji je bijele boje s niskim izrezom tako da košulja bude vidljiva, a dno prsluka ne bi smjelo izvirati ispod jakne. Nose se crne cipele od lakirane kože s crnim vezicama (po mogućnosti da su vezice crne vrpce), a ispod njih se nose večernje crne čarape. Od ukrasa cilindar šešir, bijele rukavice, zlatni džepni sat, bijeli cvijet za rever i štap za hodanje su dozvoljeni, ali neobavezni. White Tie dress code je manje reguliran za žene. Od žena se očekuje da se nose duge haljine poput balskih haljina. Golo rame može ili ne mora biti dopušteno zavisno o događaju, pa su šal i bijele rukavice do lakta uobičajeni dodatak. Black Tie dress code je manje formalan od White Tie dress codea. Black Tie rezerviran je za društvene funkcije i večernja događanja, te je manje reguliran u odnosu na White Tie, a kroz jedno razdoblje u povijesti smatrao se i "polu-formalnim"[18]. Za muškarce Black Tie dress code sastoji se od smokinga sa šal ovratnikom ili reverima sa prekinutom fazonom obloženim svilom, hlačama sa svilenom ili satenskom linijom na bočnoj strani, crnog pojasa ili crnog prsluka s niskim izrezom, košulje koja je tradicionalno nabrana sa "krilo" ovratnikom i manžetama, crne svilene leptir mašne koja je usklađena s oblozima na reverima, crnih poliranih ili lakiranih Oxford-ica i crnih večernjih čarapa. Od ukrasa može se birati između sata (po mogućnosti zlatnog), manžeta i džepnog rupčića. Na Black Tie događaju može se odjenuti i White Tie dress code iako bi u takvoj situaciji izgledali previše formalno naspram drugih ljudi, no obrnuta situacija nikada nije dozvoljena. Ponovo, za žene su mogućnosti za Black Tie raznovrsnije. Koktel haljine koje dolaze do ispod koljena prihvatljive su kao i duge haljine. Smoking je bio isključivo muški odjevni predmet kojemu mjesto nije bilo u ženskoj garderobi, pa čak i kada je YSL probio svijetske norme i na reviji 1966/1967. godine ženu odijenuo u taj muški predmet prilagođen ženskom tijelu. Unatoč tome čak i na današnjim formalnim događajima nije primjereno da se žene pojave odjevene u smoking[19].

Slika 20. White Tie i Black Tie razlika

5. YVES SAINT LAURENT – LE SMOKING

Yves Saint Laurent bio je europski modni dizajner rođen 1. kolovoza 1936.g u Oranu u Alžiru. Kao teenager otišao je u Pariz raditi za poznatog dizajnera Christiana Diora i stekao priznanje za njegov dizajn haljina. 1966. godine lansirao je svoju modnu marku, te se proslavio s prilagodbama ženskih smokinga. On je bio prvi dizajner koji je dobio solo izložbu u njujorškom muzeju "Metropolitan Museum of Art" 1983. godine. YSL je bio najpoznatiji kao utjecajni europski modni dizajner koji je utjecao na modu od 1960-ih godina do današnjih dana[20].

Hlače za žene su 1966. godine bile zabranjene, te se na ženu u hlačama gledalo kao na nešto sramotno i razvratno. Dvije godine prije burnih pariških nereda iz svibnja 1968., u vrijeme kada su žene doživjele procvat u svom aktivnom životu, YSL odredio je svoju karijeru posvećenu ljepoti i eleganciji, dajući im argument za moć. Te godine objavio je svoju kolekciju "Pop Art" koja je izazvala pomutnju i na kraju promijenila sva pravila u modnom svijetu. Među komadima s piste za jesen zimu 1966/1967 bila je skandalozna silueta zvana "Le Smoking" - prvo odijelo za žene koje je muškarac ikad dizajnirao. YSL je nakon svoje zadnje revije visoke mode iz 2002. godine izjavio: " Oduvijek sam se htio staviti u službu ženama. Htio sam im se pridružiti u velikom pokretu za slobodu koji se odvijao prošlog stoljeća."

Odgovori ljudi na taj muški odjevni predmet na ženi bili su pomiješani. To je bio prvi put da je neki dizajner predstavio hlače kao opciju za večernju odjeću, a ženama koje su ga nosile odbijen je ulazak u neke restorane sljedeće sezone[21].

Prva koja je odjenula to i podržala bila je Catherine Deneuve 1967.godine. Brojni konzervativci bili su poprilično uvrijeđeni, gledajući to kao zbrku roda i samim time izobličenje prirodnog poretka stvari. Ovaj muški odjevni predmet koji je bio simbol moći, dopuštajući ženama da ga nose, Yves kako je i sam rekao: "dodijelio je attribute jednog roda drugom". Od 1966-e do Yves Saint Laurentovog odlaska iz svijeta mode "Le Smoking" je ostao besmrtn[22].

"Le Smoking" je ostao ključni dio svih Saint Laurentovih kolekcija sve do njegove zadnje revije za visoku modu 2002.godine. YSL je poticao napredovanje ideje o rodnoj fluidnosti radeći na unisex modelu koji je ostvario simpatije kod aktivistkinja za ženska prava Emme Watson i Angeline Jolie koje su nosile to odijelo na crvenom tepihu. Marguerite Duras je opazila da: "YSL žene iz harema, dvoraca pa čak i predgrađa šecu ulicama, metroom. Preko tog komada omogućio je ženama da se uvijek osjećaju da su u modi jer je to stilski, a ne moderan komad. Moda prolazi, a stil uvijek ostaje".

I to kroz ovaj komad koji se sastojao od ravnih hlača, bijele nabrane košulje, leptir mašne, satenske pojasnice i duže jakne prilagođenog kroja, uspio je okrenuti tu eru naopačke. To je bio pozdrav beskrajnim paradama predugačkih haljina i "Le Smoking" je postao novi standard u večernjem odijevanju kod žena sve do današnjeg dana[23].

Slika 21. YSL - Le Smoking, 1966. godina

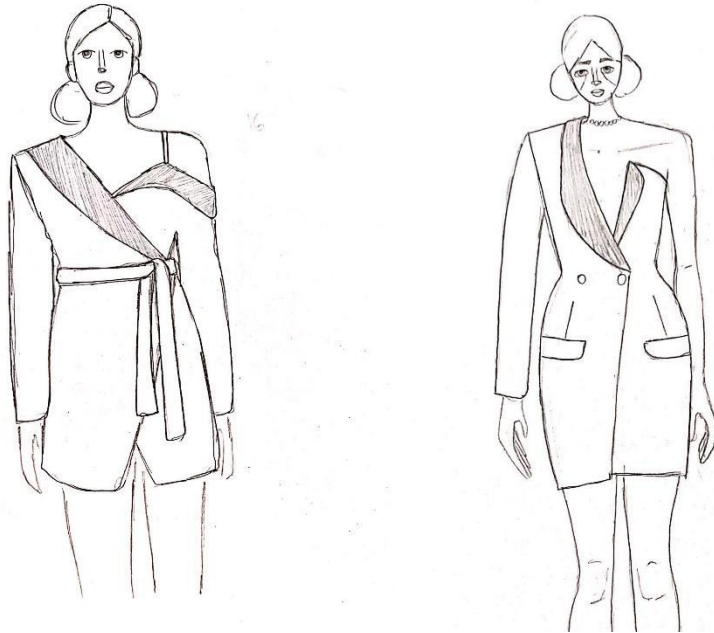
Slika 22. YSL i Catherine Deneuve, Black Tie 1980. godina

6. EKSPERIMENTALNI DIO

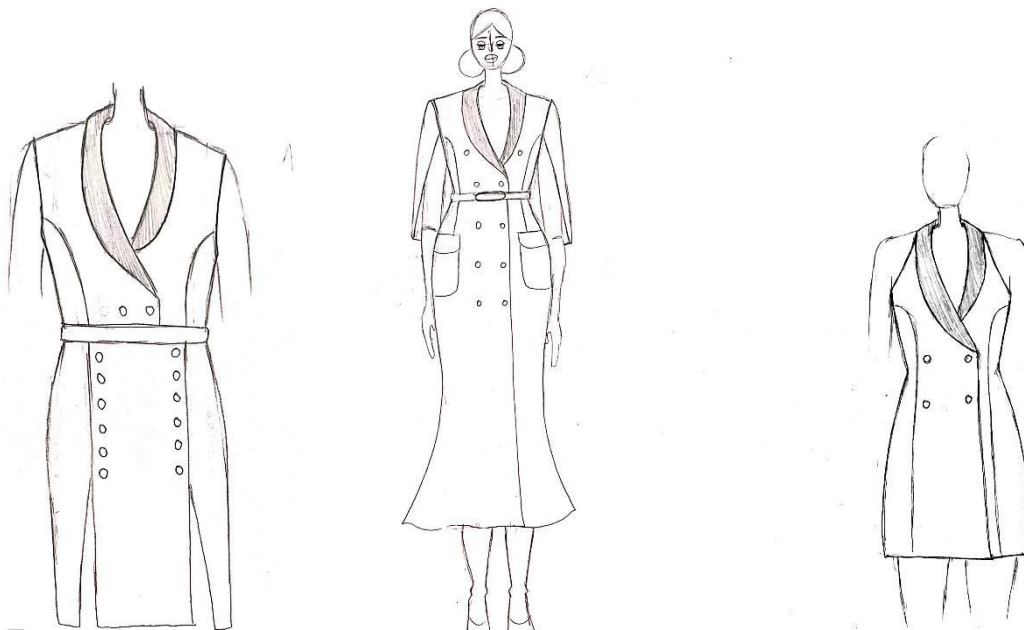
6.1. O KOLEKCIJI

Skice u nastavku rada predstavljaju varijacije na ženski smoking. Sama kolekcija nastala je kao inspiracija na smoking Yves Saint Laurenta i njegov dizajnerski opus u kojem je ključni predmet uvijek bio "Le Smoking". Inspiracija za ovu temu je sam YSL koji je kada su hlače bile zabranjene za žene i smatrale se neprimjerenima i neukusnima, dizajnirao prvi ženski smoking i time okrenuo cijelu eru naopačke. Na skicama se izmjenjuju dužina i oblik smokinga i njegovih rukava, te su korištene razne varijacije revera, ušitaka, gumba itd. Kroz skice se ovaj jednostavni i elegantni odjevnog predmet transformirao u haljine, kapute, kombinezone koji bi zadržali sve simbole smokinga, no u samoj kolekciji akcent je bačen na varijacije rukava.

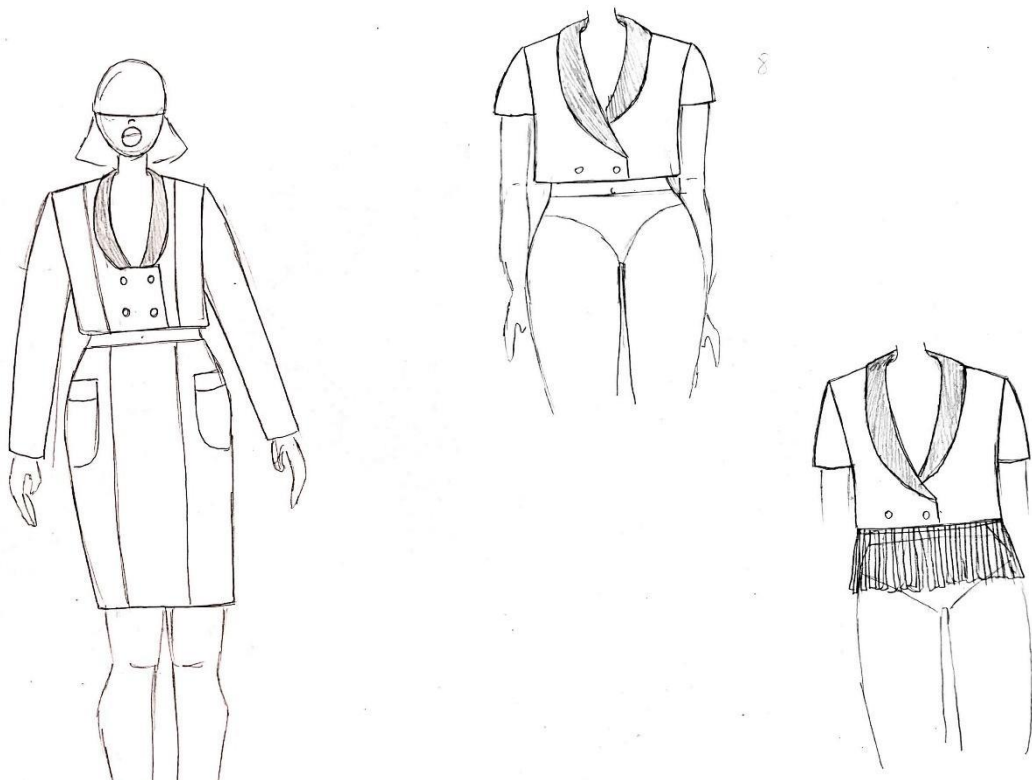
6.2 SKICE

Slika 23: Skica 01

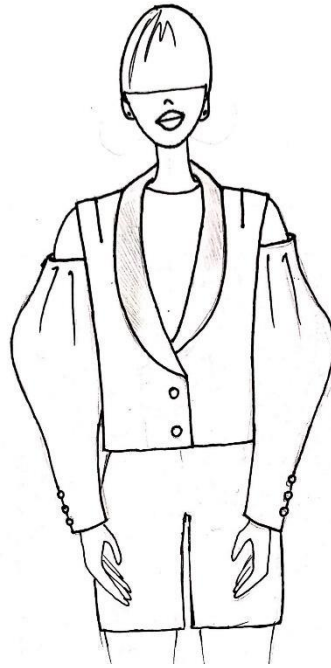
Slika 24: Skica 02

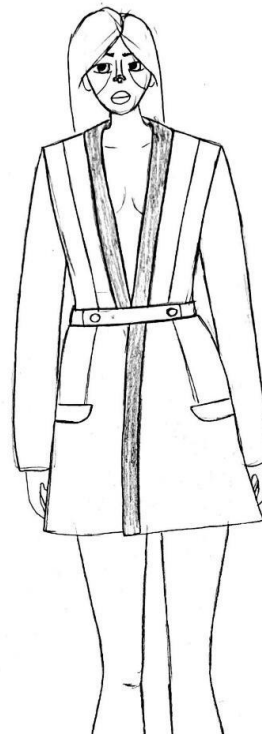
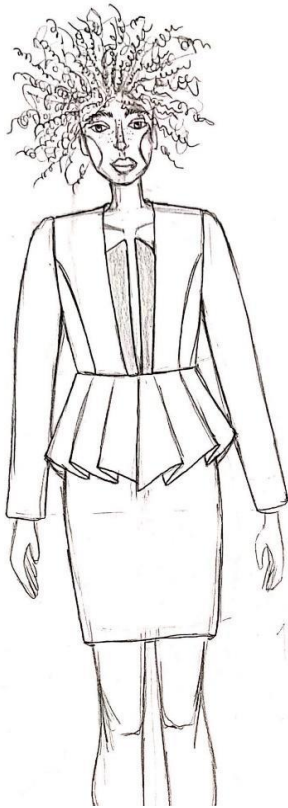
Slika 25: Skica 03

Slika 26: Skica 04

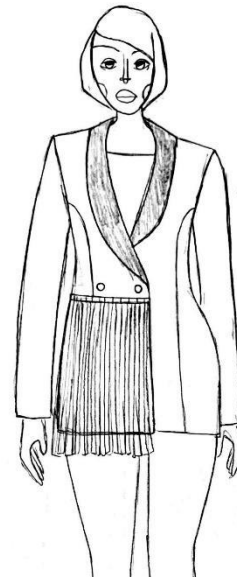
Slika 27: Skica 05

Slika 28: Skica 06

Slika 29: Skica 07

Slika 30: Skica 08

6.3 KONSTRUKCIJA TEMELJNOG KROJA ZA ŽENSKI SMOKING

Temeljni kroj ženskog smokinga rađen je u odjevnoj veličini 40 s pripadajućim tjelesnim mjerama pomoću kojih smo izračunali konstrukcijske mjere[24].

Odjevna veličina: 40

Glavne tjelesne mjere:

Tablica 01

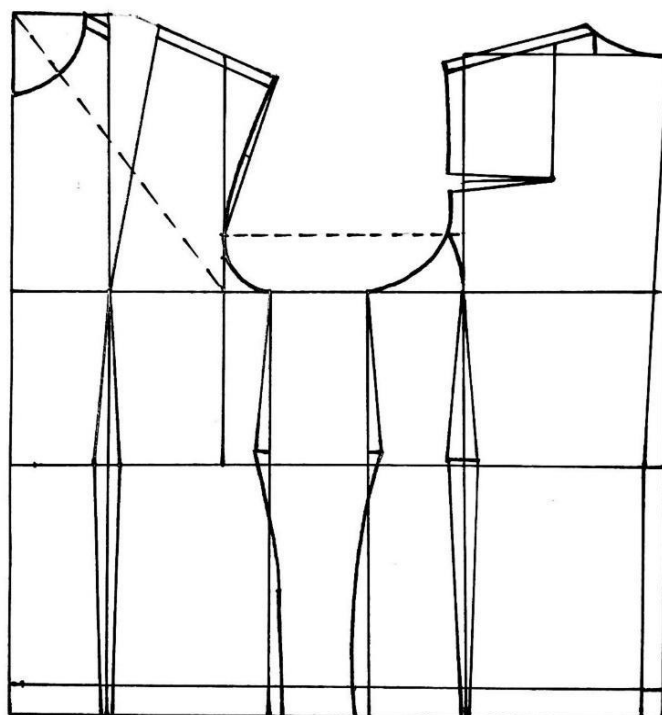
Tv	Tjelesna visina	168cm
Og	Opseg grudi	92cm
Os	Opseg struka	74cm
Ob	Opseg bokova	98cm

Konstruktivske mjere:

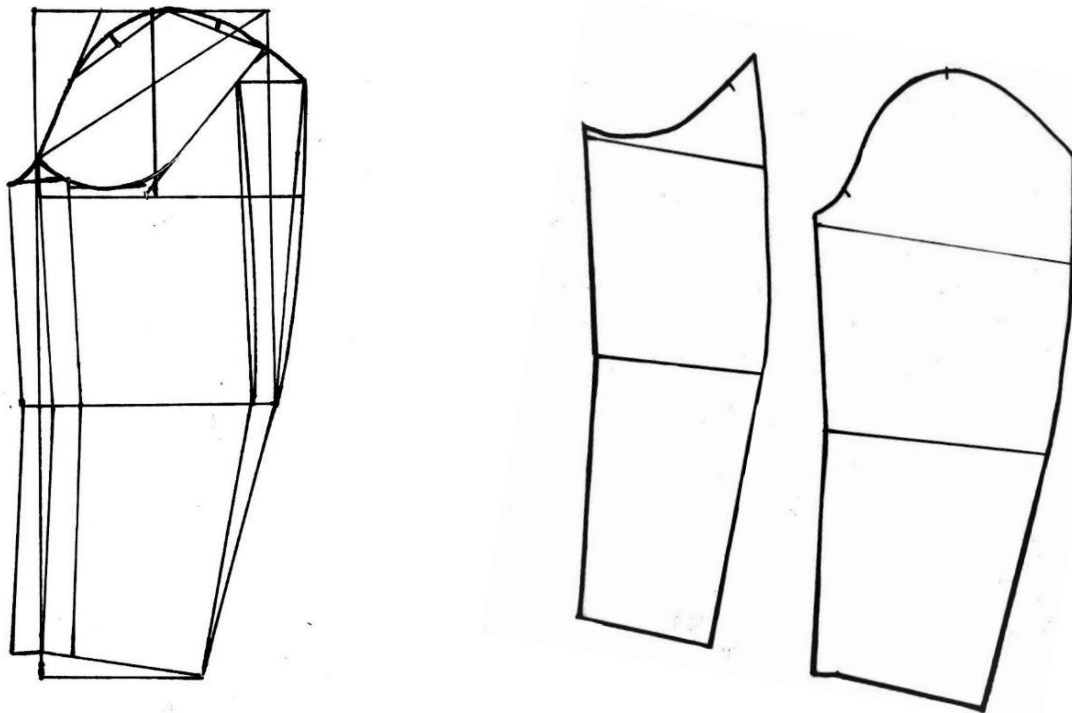
Tablica 02

Dodatak

Do	Dubina orukavlja	$1/10 Og + 10,5cm$	23,20cm	+2,5 do 3,5cm
Dl	Duljina leđa	$1/4 Tv - 1cm$	41,00cm	
Vb	Visina bokova	$3/8 Tv$	63,00cm	
Dk	Duljina kroja	$Vb + 3cm$	66,00cm	
Švi	Širina vratnog izreza	$1/20 Og + 2cm$	6,60cm	
Vpd	Visina prednjeg dijela	$Dl + 1/20 Og - 0,5cm$	45,10cm	
Šl	Širina leđa	$1/8 Og + 5,5cm$	18,50cm	+1 do 1,5cm
Šo	Širina orukavlja	$1/8 Og - 1,5cm$	14,00cm	+3 do 4cm
Šg	Širina grudi	$1/4 Og - 4cm$	21,00cm	+1,5 do 2cm
	$Šl + Šo + Šg$	$1/2 Og$	53,50cm	+5,5 do 7,5cm
	$1/2 Og$		-46,00cm	
Šs	Širina struka	$1/4 Os$	18,50cm	

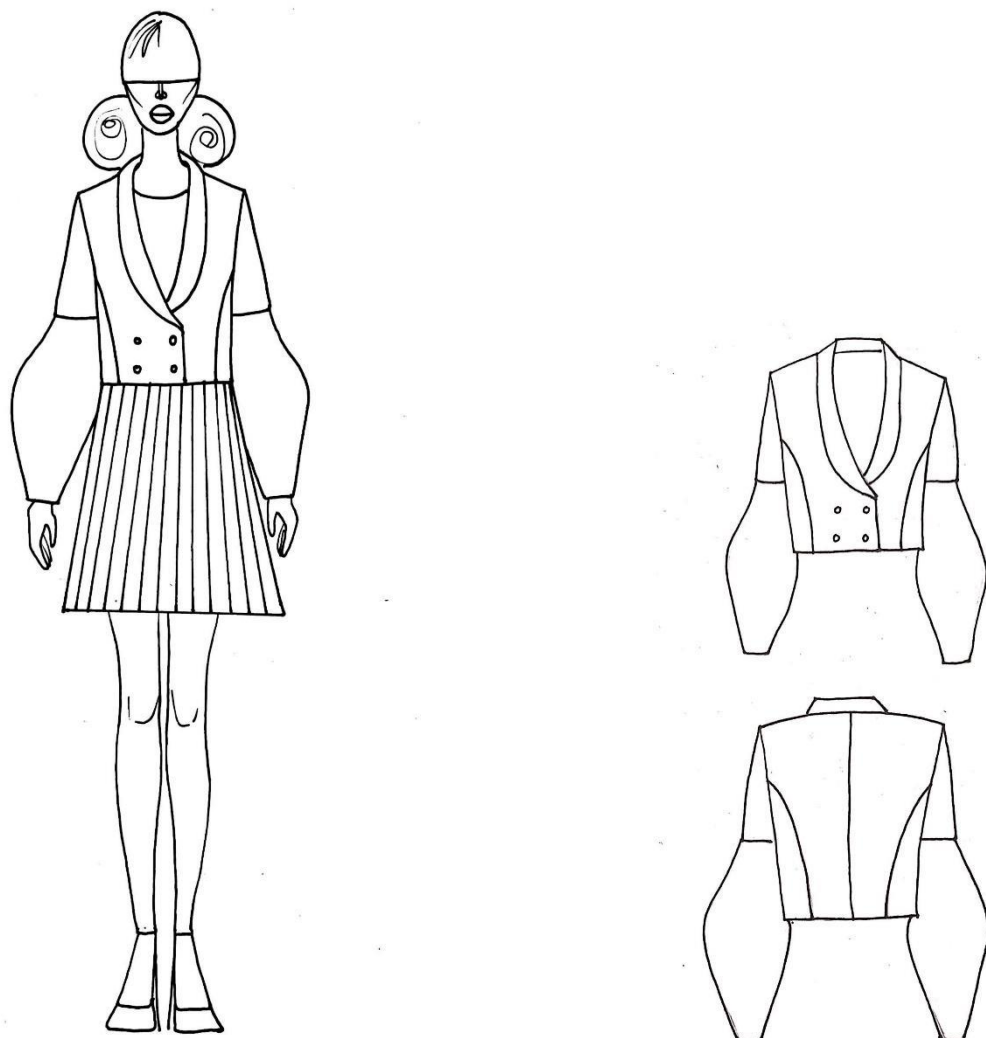
Slika 31. Temeljni kroj prednjeg i stražnjeg dijela smokinga

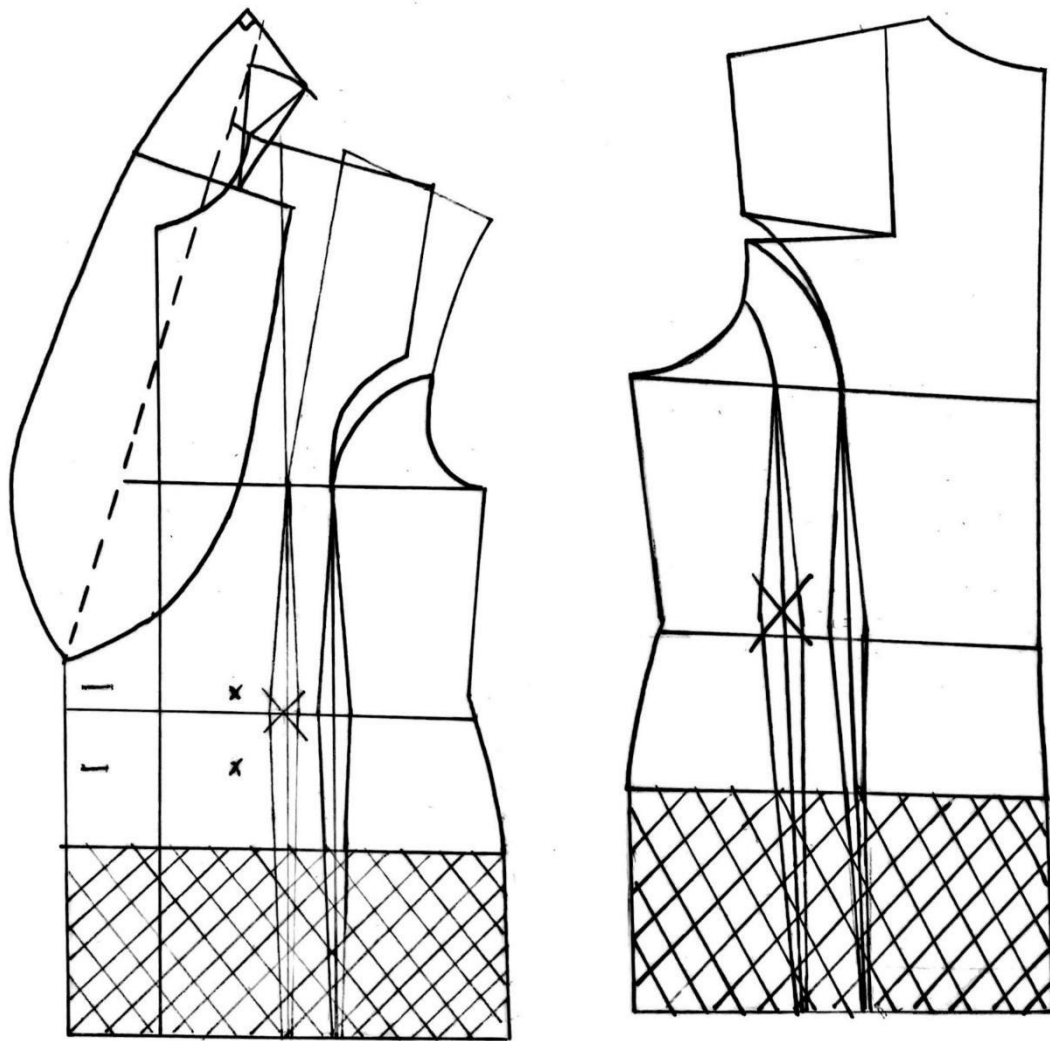
Slika 32. Konstrukcija rukava

6.4 RAZVOJ KROJA IZABRANOG MODELA ŽENSKOG SMOKINGA

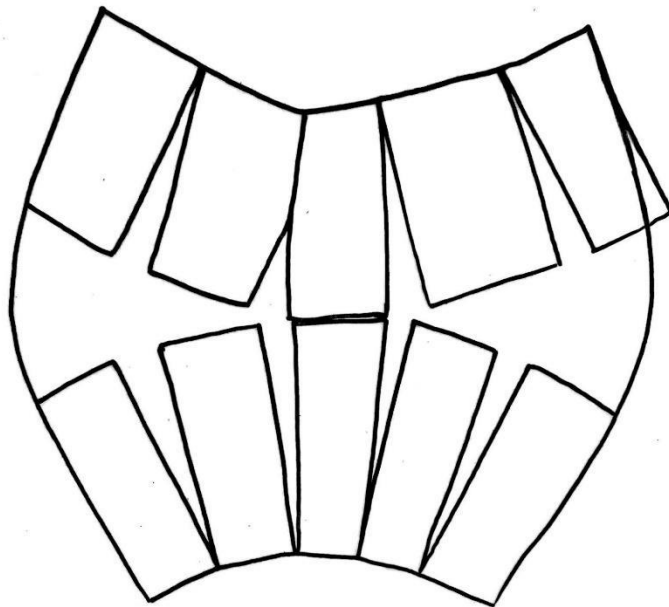
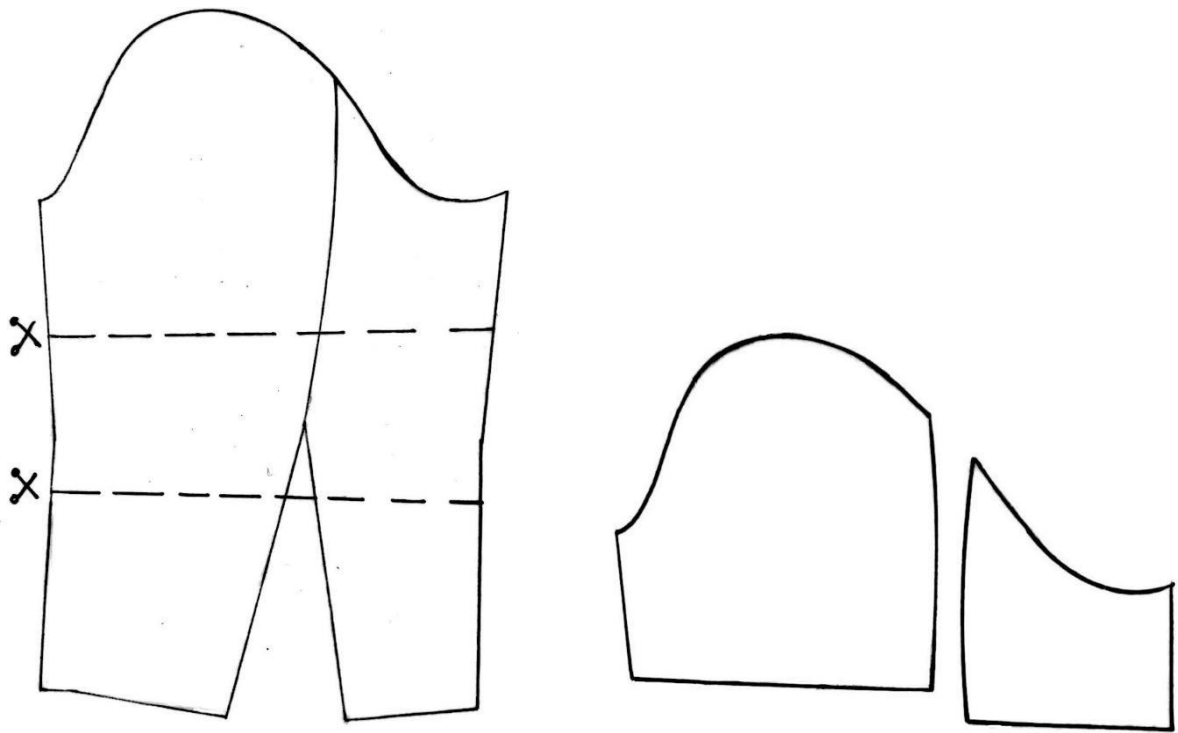
Kao osnovu za modeliranje odabranog ženskog smokinga koristio se temeljni kroj za ženski smoking. Izabrani model označen brojem 1 izrađen je u odjevnoj veličini 40. Smoking je dvorednog kopčanja sa šal ovratnikom. Ovaj model smokinga je simetričan te se s prednje i stražnje strane nalaze po dva ušitka. Prednji i stražnji dio smokinga se sastoji od 6 krojnih dijelova s podlistkom duž prednje strane i podlistkom oko vratnog izreza na stražnjoj strani. Rukav je dvodijelni i sastoji se od 3 krojna dijela, a na području malo ispod lakta rukav se širi i zatim se ponovo sužava do duljine kroja rukava. Za te krojne dijelove prednje i stražnje strane smokinga i njegovih rukava treba se također napraviti i podstava.

Slika 33. Odabrani model smokinga za modeliranje kroja "Model 1"

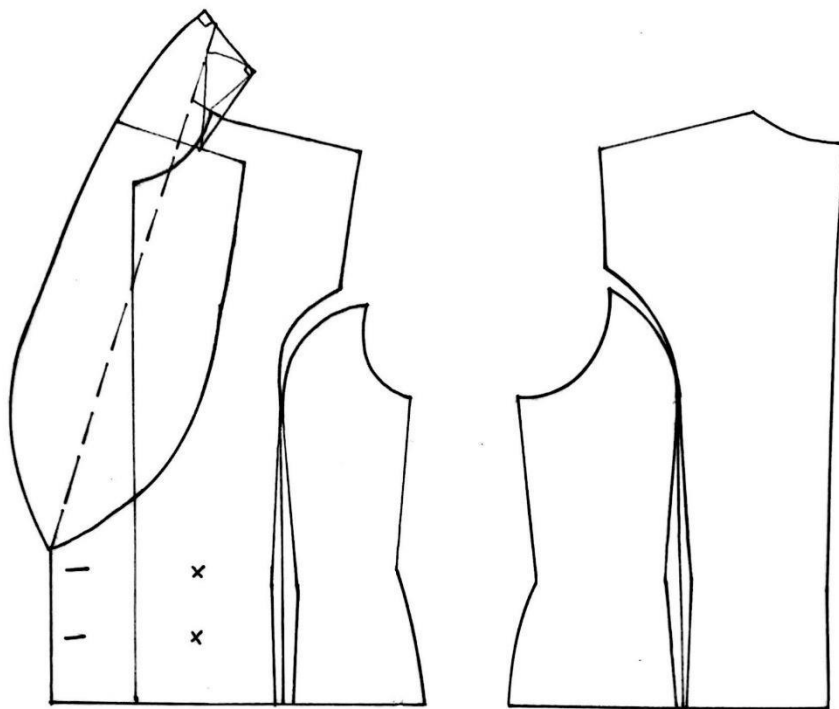

Slika 34. Modeliranje prednjeg i stražnjeg dijela smokinga

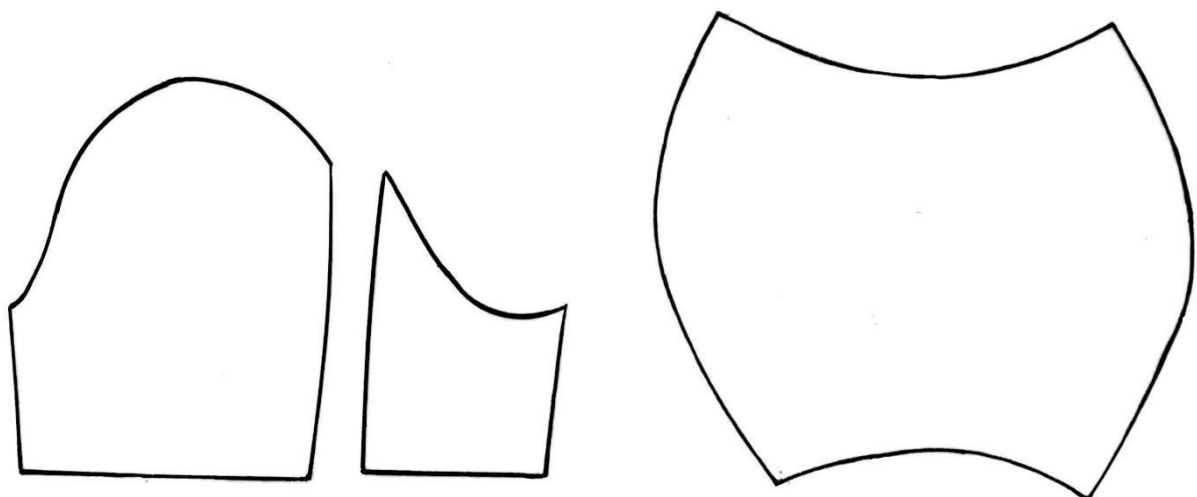

Slika 35. Modeliranje rukava smokinga

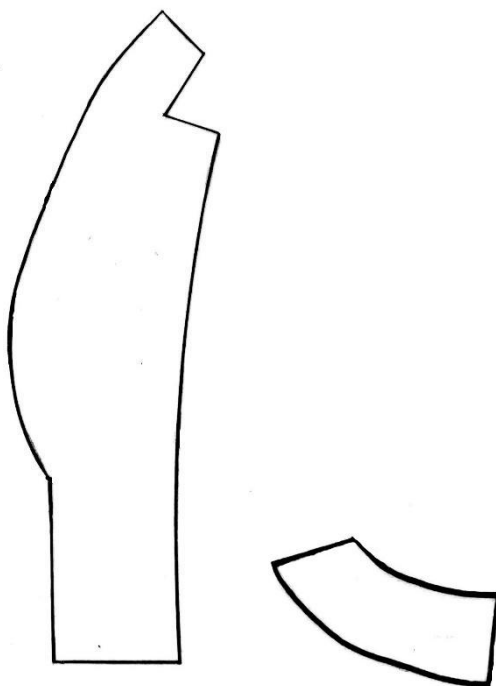
6.5 IZDVAJANJE OSNOVNE TKANINE, PODLISTKA I PODSTAVE

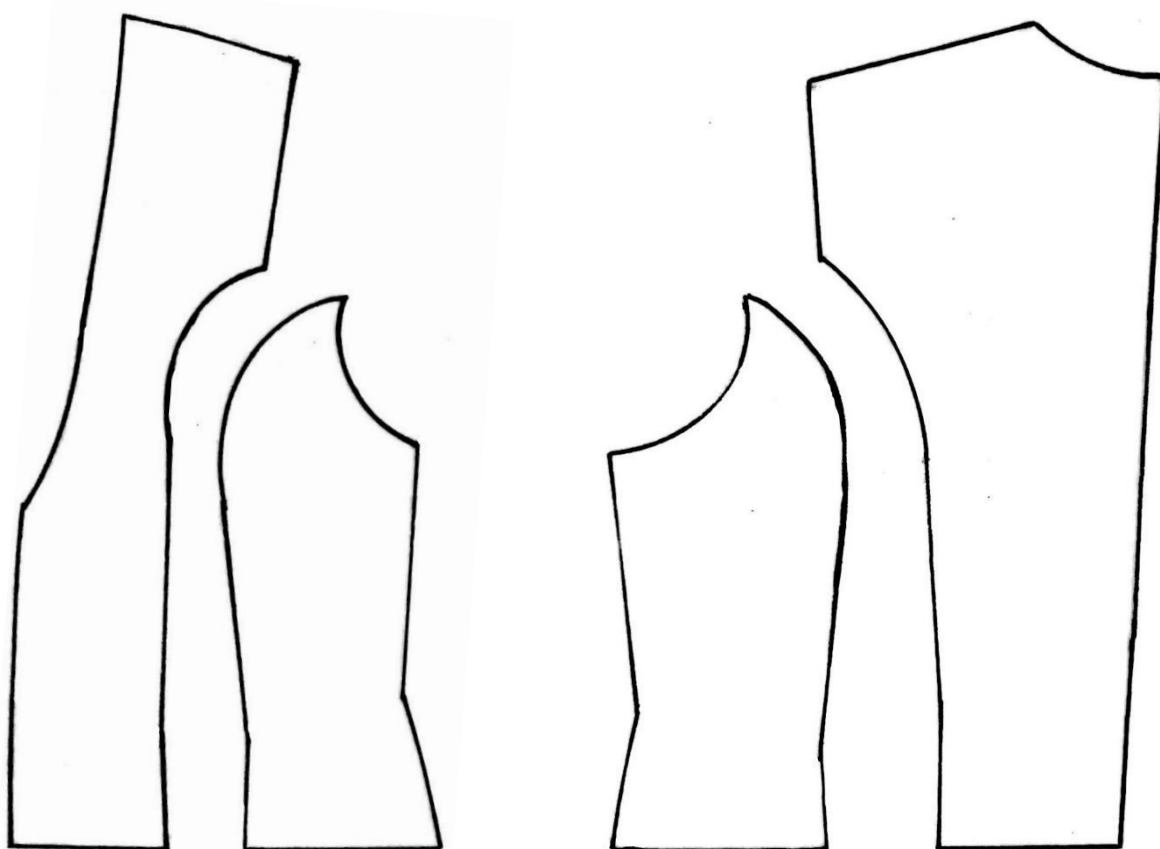
Slika 36. Oblikovanje prednjeg i stražnjeg dijela smokinga

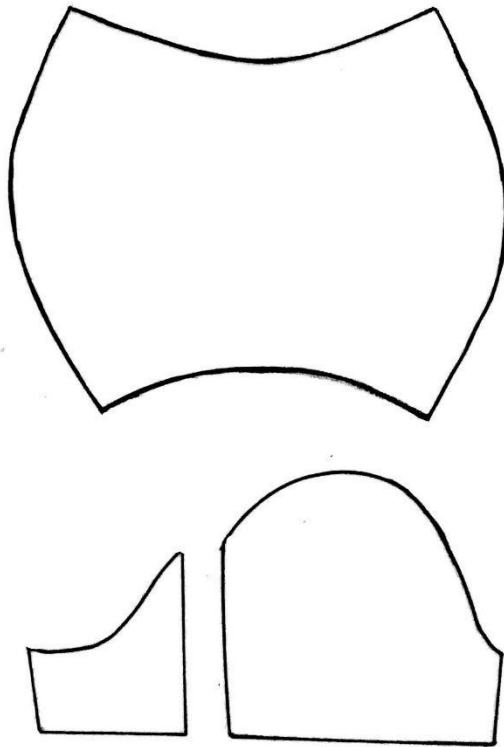
Slika 37. Oblikovanje rukava smokinga

Slika 38. Podlistak prednjeg i stražnjeg dijela smokinga

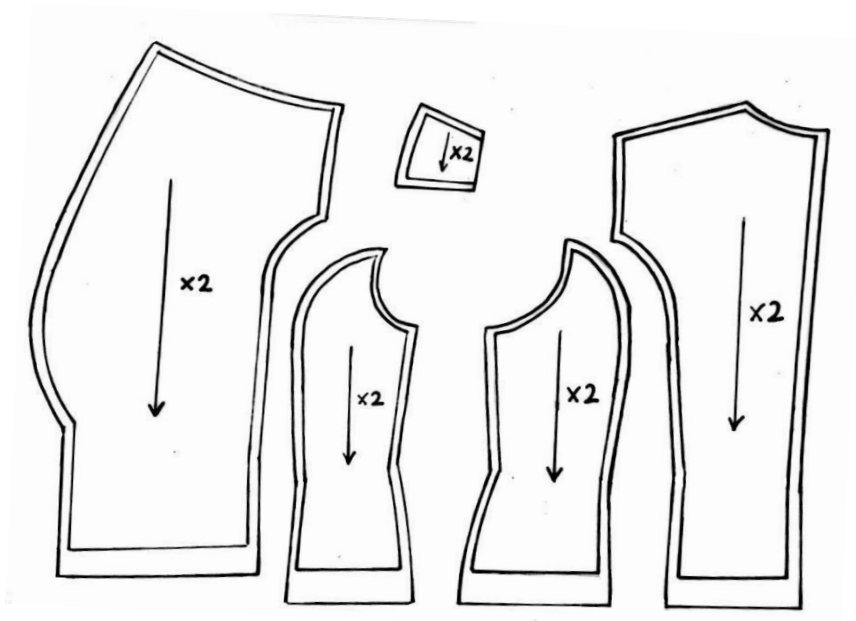

Slika 39. Oblikovanje podstave za prednji i stražnji dio smokinga

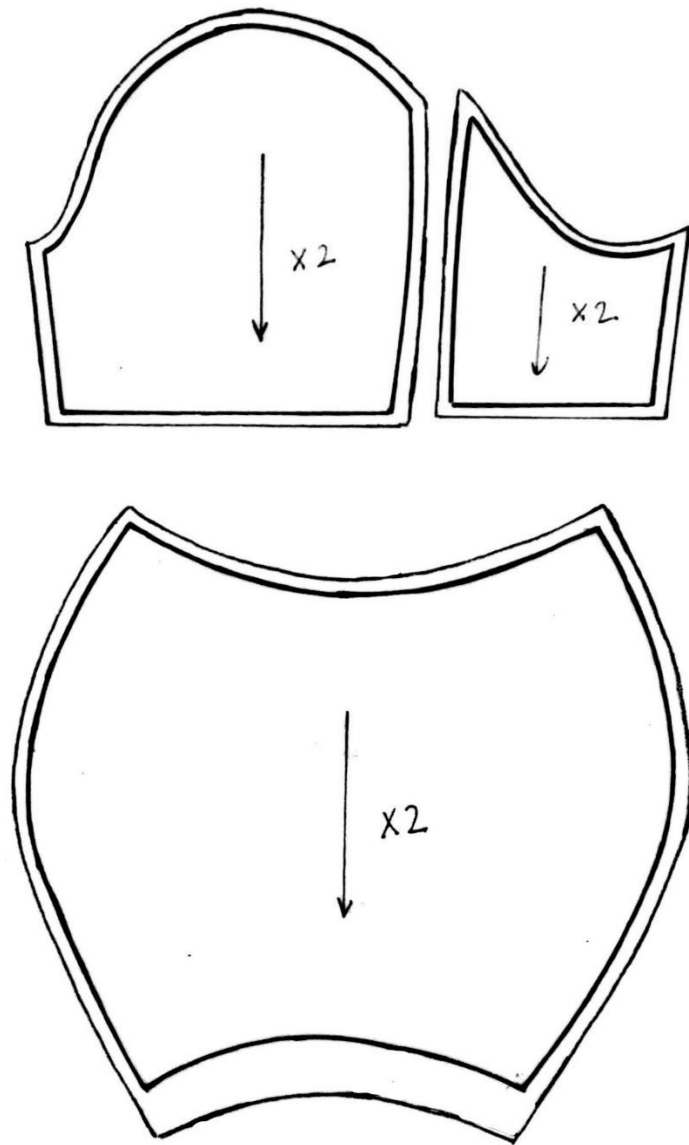

Slika 40. Oblikovanje podstave za rukav

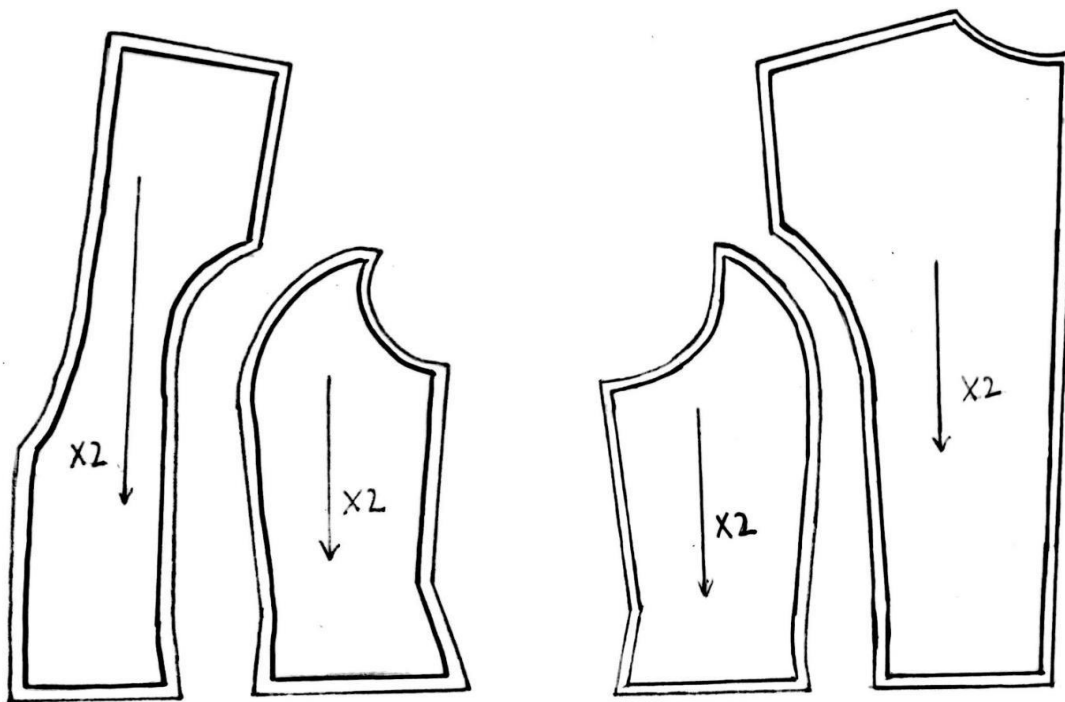
6.6 IZDVAJANJE KROJNIH DJELOVA SA ŠAVNIM DODACIMA

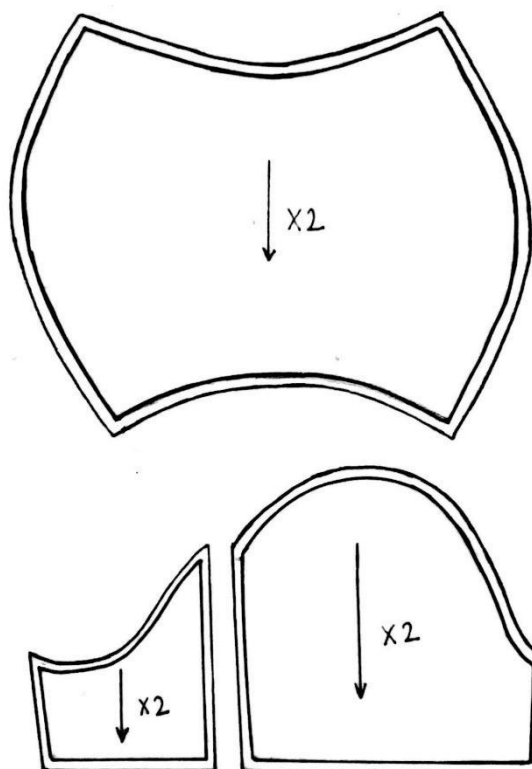
Slika 41. Krojni dijelovi prednje i stražnje strane smokinga sa šavnim dodacima

Slika 42. Krojni dijelovi rukava sa šavnim dodacima

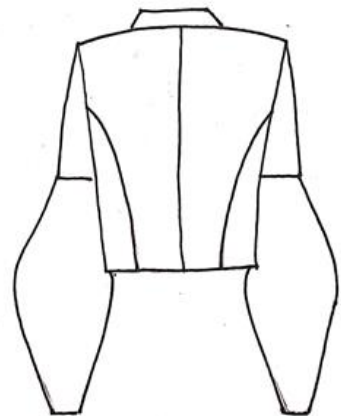
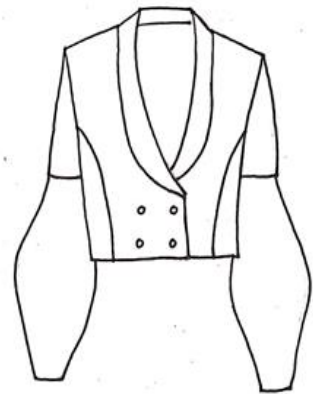
Slika 43. Podstava prednjeg i stražnjeg dijela smokinga sa šavnim dodacima

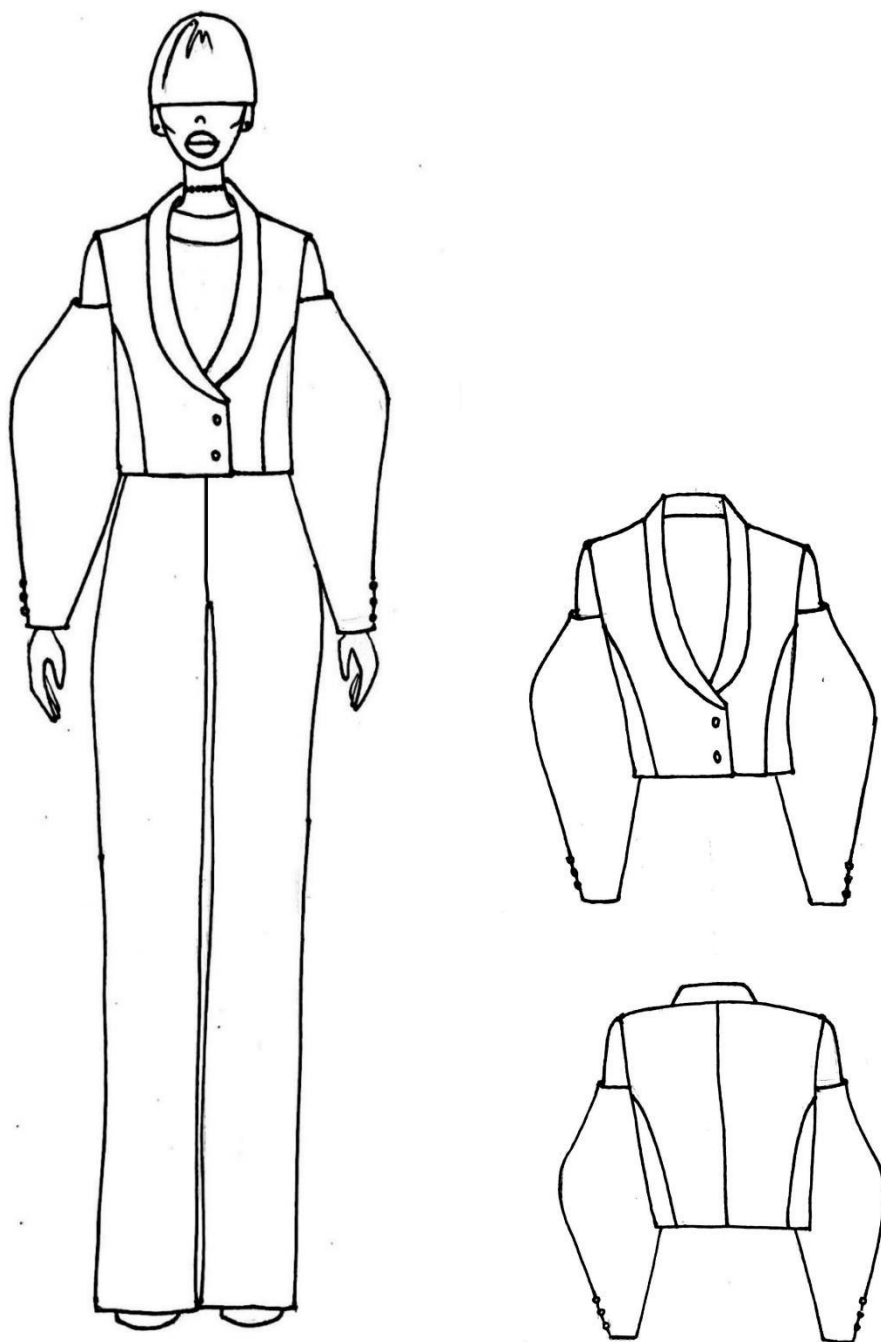
Slika 44. Podstava rukava sa šavnim dodacima

7. KOLEKCIJA ŽENSKOG SMOKINGA

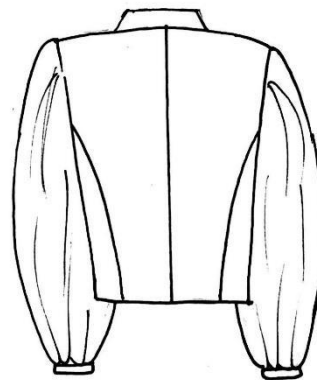
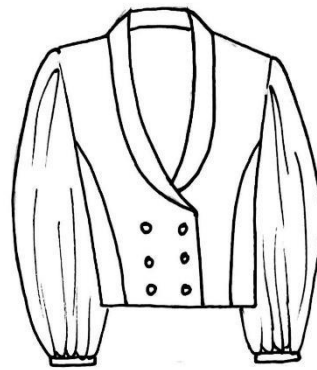
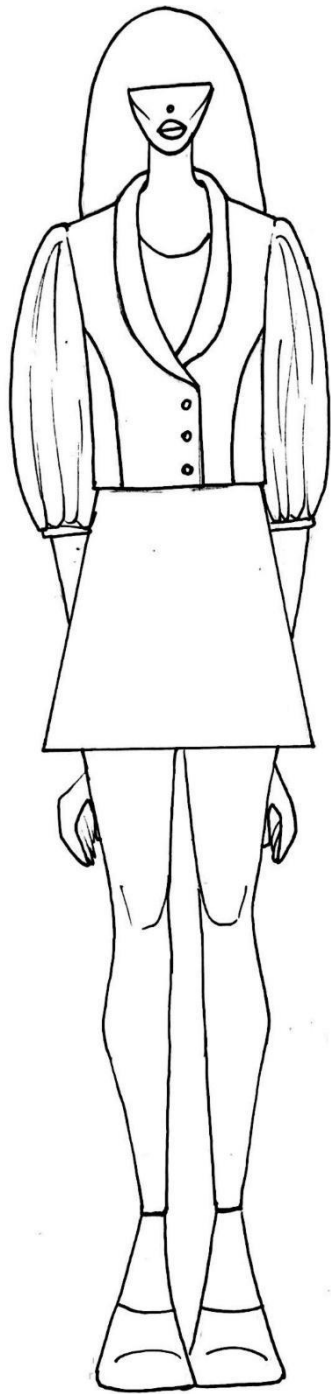
Glavni izvor inspiracije za ovu kolekciju bio je Yves Saint Laurent i njegov dugogodišnji dizajnerski opus u kojem je glavnu ulogu imao smoking za žene. Glavna inspiracija je bio njegov revolucionarni "Le Smoking" koji je ujedno bio i prvi smoking u povijesti prilagođen ženama. Taj u prošlosti radikalni odjevni predmet, unatoč različitim mišljenjima preokrenuo je cijelu eru naopačke, te pridonio ženama u borbi za društvenu i poslovnu ravnopravnost. Ova kolekcija smokinga sastoji se od sedam modela, a akcent je stavljen na rukave kojima se mijenjala dužinu, oblik, te postizao volumen različitim varijacijama nabora. Izmjene su rađene u kopčanju, ušticima, gumbima te dužini samog odjavnog predmeta, a dio koji je na svakom modelu ostao ne promijenjen je šal ovratnik koji je načinjen od satena.

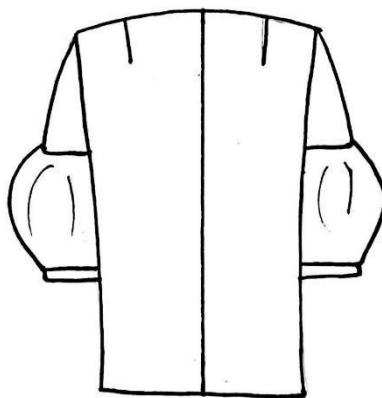
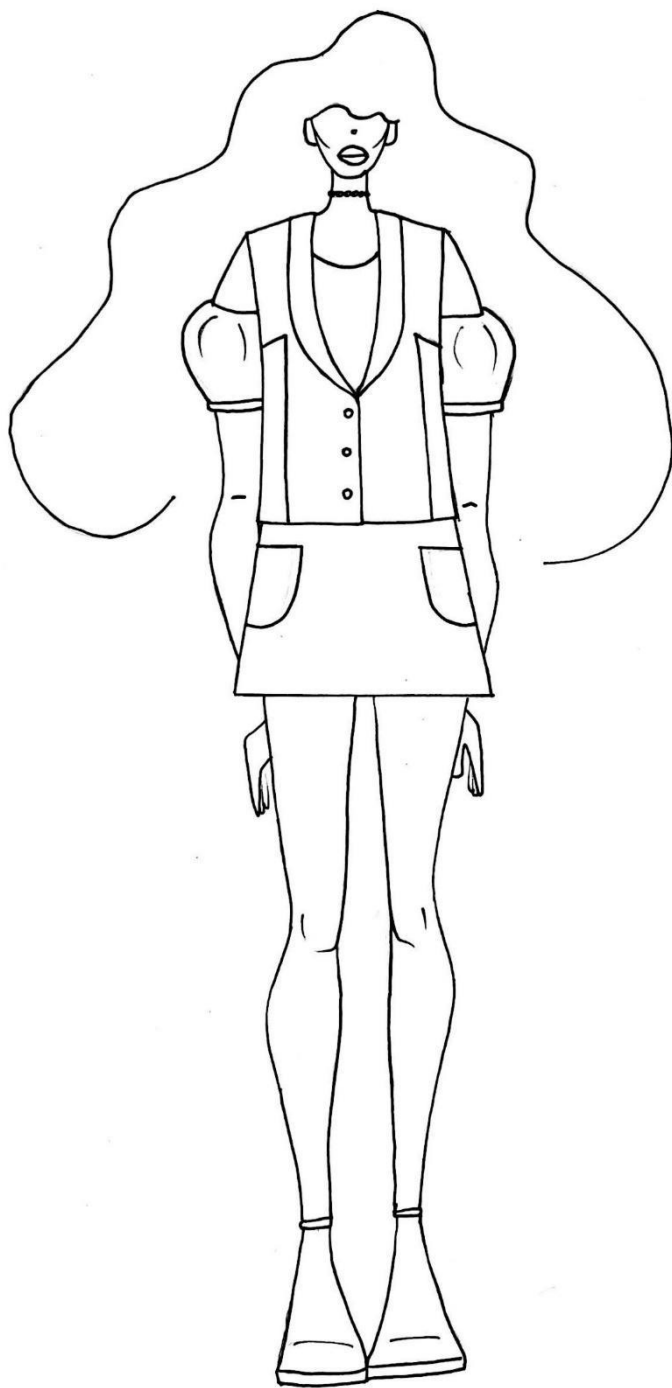
Slika 45. MODEL 1

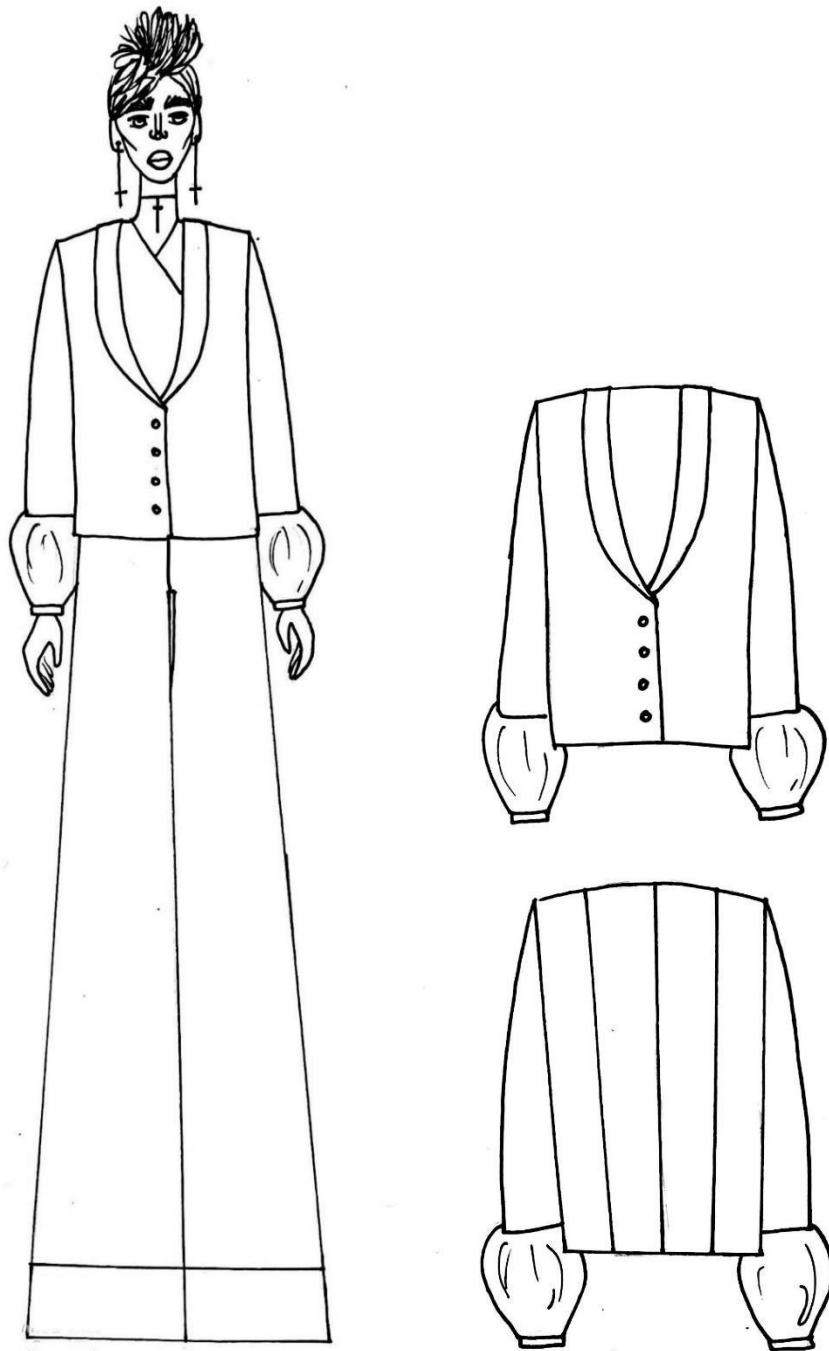
Slika 46. MODEL 2

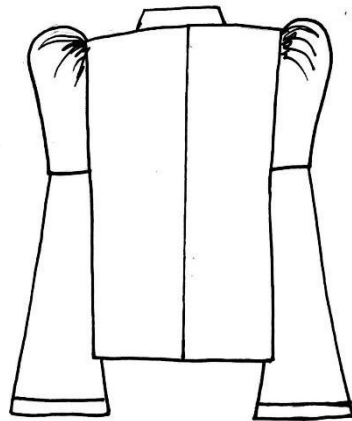
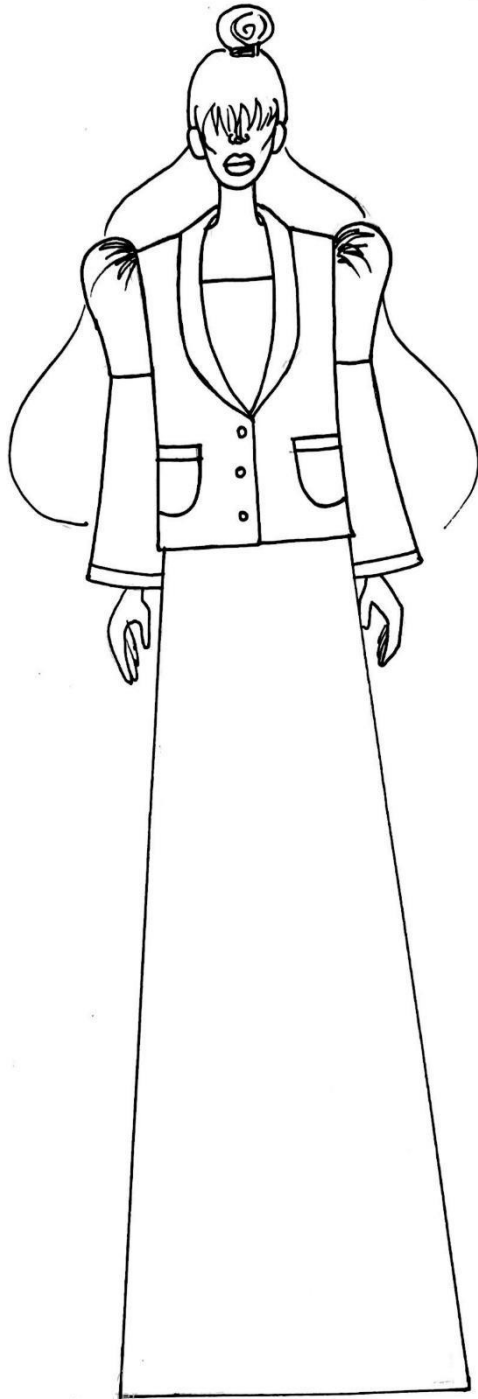
Slika 47. MODEL 3

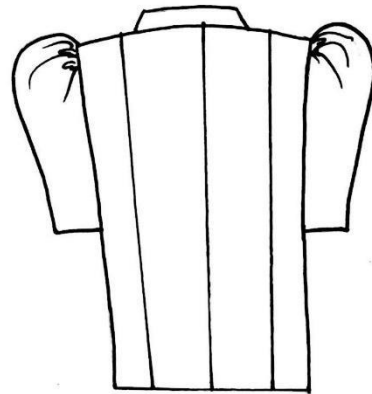
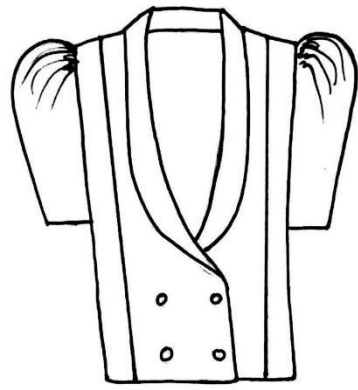
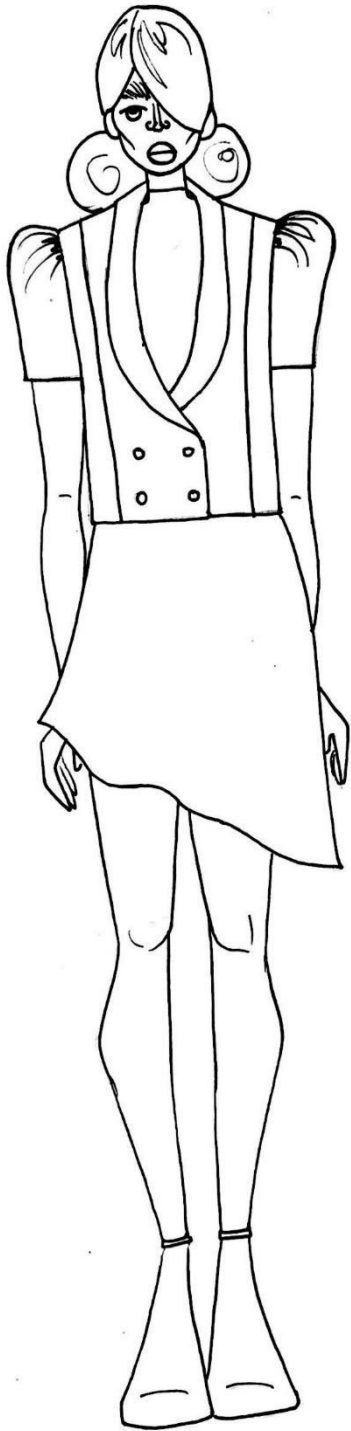
Slika 48. MODEL 4

Slika 49. MODEL 5

Slika 50. MODEL 6

Slika 51. MODEL 7

8. ZAKLJUČAK

Iako je smoking kao odjevni predmet smješten u kategoriju antimode on je kao takav poprilično revolucionaran i od povijesnog značenja. Smoking možemo promatrati kao simbol ženinog otpora ustaljenih i tradicionalnih normi. U trenutku kad je YSL kreirao prvi smoking za žene napravljen je veliki preokret u tradicionalnoj ženskoj ulozi domaćice i kućanice. Ona u tom trenutku postaje ravnopravna muškarcu u svim segmentima društvenog i poslovnog života. Smoking možemo promatrati kao odjevni predmet koji je u ne tako davnoj prošlosti izazvao kontroverze i burne reakcije javnosti s obzirom na to da je izjednačio ulogu ženskog i muškog spola. Na taj način pridonio je već postojećoj borbi za ženska prava u društvu duboko podijeljenom tradicionalnim ulogama. Unatoč svim promjenama koje su se događale vezano uz izgled smokinga tijekom godina, počevši od njegovog nastanka 1865. godine kada ga je prvi put princ Edward VII pokazao u javnosti pa sve do današnjeg dana, smoking je uspio zadržati prepoznatljivu strukturu. Također on je izgubio svoju primarnu ulogu u pokazivanju muškarčeve društvene i klasne nadmoći, te je tijekom vremena pa sve do danas ostao dostupan široj masi. Od samih početaka kada ga se moglo kupiti isključivo po narudžbi u specijaliziranim trgovinama pa sve do danas kada je postao dio "high street" mode, smoking se razvio u simbol klasičnog ali modernog, starog ali novog, strogog ali opuštenog te tradicionalnog ali revolucionarnog. Smoking kao tradicionalni odjevni predmet u vrijeme kada se pojavio je nastao kao težnja ka manje formalnom. S obzirom na postojanje fraka kao isključivo jako formalnog odjavnog predmeta težilo se odvajanju formalnih od manje formalnih događaja u čemu je smoking imao veliku ulogu. Tada se prvi put u povijesti javlja pojam White Tie i Black Tie dress code, gdje White Tie predstavlja izrazito formalan događaj, a Black Tie manje formalan, opušteniji događaj. Danas se White Tie i Black Tie dress code koristi isključivo u glamuroznim i visokodruštvenim događanjima dok većina drugih društvenih zbivanja podliježe neformalnom tj. svakidašnjem načinu odijevanja. Stroga pravila koja su nekada važila za sve društvene događaje bilo formalne ili manje formalne danas vrijede isključivo za one unutar visokih društvenih staleža. Kolekcija je inspirirana smokingom, a prikazana u radu, spoj je klasike i suvremenog te je kroz nju prikazano kako se može klasičan odjevni predmet osuvremeniti i približiti mladim generacijama. Promatrajući razvoj smokinga kroz povijest ne sumnjamo da će smoking svoj društveni značaj zadržati i u budućnosti.

9. LITERATURA

- [1] Roetzel, B.: Džentlemen, Znanje d.d., ISBN 978-953-195-957-5, Zagreb, 2010
- [2] Tortora G. P., Eubank K., Survey of Historic Costume, Fairchild Books, ISBN 978-1-56367-806-6, New York, 2011
- [3] Marshall, P.: Early Victorian - Black Dominates 1840s - 1880s, URL : <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/early-victorian-black-dominates/> , pristupljeno 25.6.2019
- [4] Marshall, P.: Late Victorian Dinner Jacket Debut - 1880s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/dinner-jacket-debut/> , pristupljeno 26.6.2019
- [5] Marshall, P.: Full & Informal Evening Dress 1890s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/full-informal-evening-dress/> , pristupljeno 26.6.2019
- [6] Marshall, P.: Edwardian Era Tuxedos & Black Tie - 1900s - 1910s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/edwardian-tuxedo-black-tie/> , pristupljeno 1.7.2019
- [7] Marshall, P.: Jazz Age Tuxedo 1920s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jazz-age-tuxedo-1920s/> , pristupljeno 2.7.2019
- [8] Marshall, P.: 125th Anniversary of the American Tuxedo, Part II: Tuxedo Evolution, URL: <https://www.mytuxedocatalog.com/blog/125th-anniversary-of-the-american-tuxedo-part-ii-tuxedo-evolution/> , pristupljeno 5.7.2019
- [9] Marshall, P.: Depression Era Black Tie - 1930s Golden Age of Tuxedos, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/depression-1930s-black-tie/> , pristupljeno 6.7.2019
- [10] Marshall, P.: Postwar Tuxedos & Black Tie - Late 1940s - Early 1950s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/postwar-tuxedos-black-tie/> , pristupljeno 8.7.2019

- [11] Marshall, P.: Jet Age 60s Tuxedos - Late 1950s - 1960s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jet-age-tuxedo-60s/> , pristupljeno 10.7.2019
- [12] Marshall, P.: Counterculture Black Tie Tuxedo 1960s - 1970s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/counterculture-black-tie-tuxedo/> , pristupljeno 11.7.2019
- [13] Green, D.: We're entering a Golden Age of tuxedos, URL: <https://www.businessinsider.com/the-complete-history-of-the-tuxedo-2015-10> od 13.7.2019 , pristupljeno 12.7.2019
- [14] Marshall, P.: Tuxedo Rebirth - The Yuppie Years - 1970s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/tuxedo-rebirth-the-yuppie/> , pristupljeno 15.7.2019
- [15] Marshall, P.: Tuxedo Redux - The 1980s & 1990s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/tuxedo-redux-1980s-1990s/> , pristupljeno 16.7.2019
- [16] Marshall, P.: Millennial Era Black Tie - 1990s - 2000s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/millennial-era-black-tie/> , pristupljeno 20.7.2019
- [17] Marshall, P.: Tuxedos in 2010s, URL: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/tuxedos-in-2010s/> , pristupljeno 2.8.2019
- [18] James, H.: The White Tie dress code explained, URL: <https://www.gq-magazine.co.uk/article/white-tie-dress-code> , pristupljeno 10.8.2019
- [19] James, H.: Black Tie rules explained, URL: <https://www.gq-magazine.co.uk/article/black-tie-guide> , pristupljeno 10.8.2019
- [20] Biography.com Editors: Yves Saint Laurent Biography, URL: <https://www.biography.com/fashion-designer/yves-saint-laurent> , pristupljeno 15.8.2019
- [21] "Le Smoking": the Story Behind a Constantly Reinvented Piece, URL: <http://www.icon.com/en/le-smoking-the-story-behind-a-constantly-reinvented-piece/> , pristupljeno 15.8.2019

[22]Bannerman, S.: How Yves Saint Laurent's Le Smoking defined an era of change in fashion, URL: <https://theculturetrip.com/europe/france/paris/articles/yves-saint-laurent-le-smoking-tuxedo-suit/> , pristupljeno 15.8.2019

[23] “Le Smoking”: the Story Behind a Constantly Reinvented Piece, URL: <http://www.icon-icon.com/en/le-smoking-the-story-behind-a-constantly-reinvented-piece/> , pristupljeno 15.8.2019

[24] Ujević, D., Rogale, D., Hrastinski, M.: Tehnike konstruiranja i modeliranja odjeće, Zrinski d.d., ISBN 953-7105-01-6 Zagreb, 2004

10. IZVORI ZA SLIKE

Slika 1. Odjeća muškaraca u Viktorijanskom razdoblju, 1871. godina, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/dinner-jacket-debut/>

Slika 2. Smoking iz 1868. godine, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/early-victorian-black-dominates/>

Slika 3. Dnevna odjeća 1899. godine, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/dinner-jacket-debut/>

Slika 4. Večernje formalno odijelo 1890. godine, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/dinner-jacket-debut/>

Slika 5. Puna formalna večernja odjeća u kasnom Viktorijanskom razdoblju, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/full-informal-evening-dress/>

Slika 6. Smoking iz 1898. godine, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/full-informal-evening-dress/>

Slika 7. Black Tie i White Tie s večernjim kaputima, 1920. godine, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jazz-age-tuxedo-1920s/>

Slika 8. Ponoćno plava boja smokinga u 1930-im godinama, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/depression-1930s-black-tie/>

Slika 9. Ljubičasti smoking sa odgovarajućim cummerbund-om iz 1950-ih godina, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/postwar-tuxedos-black-tie/>

Slika 10. Moda košulja iz 1960-ih godina, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jet-age-tuxedo-60s/>

Slika 11. Šljokičasti smoking iz 1960-ih godina, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jet-age-tuxedo-60s/>

Slika 12. Smoking na pruge iz 1960-ih godina, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/jet-age-tuxedo-60s/>

Slika 13. Svileni smoking iz 1960-ih godina, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/counterculture-black-tie-tuxedo/>

Slika 14. Smeđi smoking iz 1960-ih godina, Izvor: <https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/counterculture-black-tie-tuxedo/>

Slika 15. Chevy Chase, Gerald Ford i Ron Nessen 1976. godine, Izvor:

<https://www.gentlemansgazette.com/tuxedo-black-tie-guide/black-tie-tuxedo-history/tuxedo-rebirth-the-yuppie/>

Slika 16. Robert Redford kao Johnny Hooker u filmu "The Sting" 1973. godine, Izvor:

<https://bamfstyle.com/2016/08/11/sting-redford-tux/>

Slika 17. Smoking iz 1980. godine, Izvor: <https://www.mytuxedocatalog.com/blog/125th-anniversary-of-the-american-tuxedo-part-ii-tuxedo-evolution/>

Slika 18. Smoking iz filma "Casino Royal" iz 2006. godine, Izvor:

<https://www.gq.com/gallery/how-to-wear-a-tuxedo-like-james-bond>

Slika 19. Taylor Lautner, Oscar 2010, Red Carpet, Izvor: <http://www.justjared.com/photo-gallery/2432885/taylor-lautner-dg-dashing-04/>

Slika 20. White Tie i Black Tie razlika, Izvor: <https://www.thetrendspotter.net/white-tie-dress-code/>

Slika 21. YSL- Le Smoking, 1966. godina, Izvor: <https://popmotif.com/products/le-smoking-helmut-newton>

Slika 22. YSL i Catherine Deneuve, Black Tie 1980. godine, Izvor:

<https://www.voxsartoria.com/post/170672070183/black-tie-of-1980-yves-saint-laurent-and>

